

קונטרס

'ויעקב איש תם'

על מעשה מחכם ותם
למהר"ן מברסלב

לעילוי נשמת אבי אהובי
יעקב יהושע פרנקל - איש חכם ותם

יוצא לאור לרגל שמחת סיום לימוד משותף של ששה סדרי משנה
עם בני, חתן הבר מצוה
שלמה בניהו פרנקל נ"י

שבט ה'תשע"ו - גבעתיים

שלמה בניהו עם הרב'ה, אדמו"ר שליט"א מטאלנא –
שמחת בית השואבה ה'תשע"ו

RABBI Yitzchok M. Weinberg

Tolner Rebby

10 David Chazan st.
Jerusalem . Israel

יצחק מנחם ורנברג
בכר אדמו"ר מטאלנא זצלה"ה

רחוב דוד חזן 10
בעיר"ק ירושלים תובב"א

טלפון: 02-5825543

ב"ה, יום שלישי כ"ג סיוט ה'שנ"ה

כבוד יציבי היקר מעמלי החורה גלפכה מוה"ר
יחזקאל ספקס שליט"א יתב צם שור גיחו חליט"א
נא אהב לו
שלח עיריכה

צירגי מעיני לפי ברכה הכמין דל קונטרס
המלא מן אל בן ונכר בשנויה ב גינירם
צוטה המ חמטה וחבור המטא לעצבים
משננים בל לב ומראימים אהרן כס גימ היכנס
האן היקר שלמה גיניו נו אנוקם דל חוכה ומלויחיה
ועצרתיה יומיים לב מאמ חלל בל טחוא עלו
ואן גלן ג"ח ליו מכאן ואילן חורה מחזיק דל
אגלתי שלם ולינו ההורים רואה ושמחה מאיב

הכינו בתיכרבי מיכאקה
יבמ יתב
לב מצחיק מטאלנא זלה"ה
גינ"ה

מעט על רבי נחמן ותורתו

רבי נחמן מברסלב, נינו של הבעל שם טוב, חי באוקראינה לפני כ- 230 שנה.

כפי שהוא מתאר בפירוט, עוד מילדותו המוקדמת סלל לעצמו דרך משלו. דבר זה כשלעצמו, אינו רק מאפיין אישי אלא גם מסמל שיטה: יכול שיהיה אדם בישראל, שלבו מובילו לדרך משלו. אבותיו אמנם מאירים את כל אורחות חייו אך בתוך המסילה הסלולה הוא מבקש ומוצא את הנתיב שלו. נתיב של כיסופים, דבקות ואהבה לקדוש ברוך הוא, נתיב של דרישה אישית עצומה, נתיב שהנביט אור חדש ומקורי בעם ישראל.

רבי נחמן היה מודע לחדשנות שבדבריו, וכיון שידע שתשמש כאלו שיבקשו לסטות מן הדרך המקובלת, הזהיר לשמור על עיקר העיקרים: "יכולים אתם לקמט את ספרי כרצונכם, אולם אל תיפגעו בסעיף קטן שבשולחן ערוך".¹

לרבי נחמן היתה גאונות מיוחדת לשזור משפטים כאלו שמפריחים מחדש כוחות שהנשמה איבדה, לכוון בכתבתו למקום המפגש הרזי בו מחוללות אותיות השפעה על הנשמה, ומיתריה של זו נרעדים, והאדם מבין ומתחדש.

אף שנפטר בגיל 38 השפיע עמוקות על נפשות תלמידיו. במשך דורות רבים שיטתו הודחקה וחסידיו הודרו, אך בשנים האחרונות השפעתו הולכת וגדלה.

---

1 שיח שרפי קודש חלק א' אות קל"א

כמה קוים ייחודיים לתורתו ניתן לשרטט דרך דבריו שלו:

תשובה רבי נחמן עסק בהעלאת נשמות נפולות. בלא הרף. הליצו חסידים, שכיון שבראש השנה נפתחים שלושה ספרים, של צדיקים, בינוניים ורשעים, הרי שעל יסוד קריאתו של מייסד חסידות חב"ד האדמו"ר בעל התניא את ספרו בשם 'ספרן של בינוניים', אמרו הם שספרו של רבי אלימלך מליז'ענסק, ה'נועם אלימלך', הוא ספרן של צדיקים, שמדבר רבות ממעלתם ומעבודתם, ואילו ליקוטי מוהר"ן הוא 'ספרן של רשעים'. דומה שאין כרבי נחמן מי שעסק כה רבות בדברי חיזוקים לנופלים ברשות יצרם וחולשותיהם הנפשיות. רבי נחמן טוה סביב האדם רשת בטחון חזקה של הערכה, נתינת כח ונטיעת אמון עצמי לחוטאים, ואכן נראה בדורותינו שהעלתה רבבות מנפילותיהם.

שורש דבריו במשנת רבי יהודה הלוי שהעמיק בהסברת בחירת ה' בעמו ישראל שיצרה סגולה נצחית בנשמותיהם, וכפי שהוסברו והורחבו הדברים בספרי המהר"ל מפראג ובעיקר בכתבי מרן הרב קוק זצ"ל.

היחיד רבי נחמן כמעט ולא עוסק בכלל, בעם ישראל. עיקר מגמתו היא עבודת ה' של היחיד. מלבד רמיזות רוחניות מוכרות, אין בתורותיו עיסוק בשיפור מצבו של עם ישראל, במגמתו בעולם ובעתידו בדרכים שבין גלות לגאולה. הדגש העיקרי שנתן לתפילה ולהתבודדות מעצימים מיקוד זה.

מבחינה זו, גם המגיע לפסגת תורתו, עדיין יימצא בשיפולי תורת הכלל, במקרה הטוב, ובמקרה הפחות טוב, יחשוב שאין בתורה אלא תורת הפרט, וענייני הכלל ייראו בעיניו כעיסוק ב'פוליטי', ב'לאומי חילוני' וכדומה.

ארץ ישראל כמו רבי יהודה הלוי בזמנו, בלט רבי נחמן בין גדולי ישראל כמי שבווער לארץ ישראל: "המקום שלי הוא רק ארץ-ישׂראל. מה שאני נוסע אני נוסע רק לארץ-ישׂראל".² "וצריך לבקש מהשם שתברך שיהיה לו פסופים ונגועים לארץ ישׂראל, וגם שיהיה לכל הצדיקים געגועים לארץ ישׂראל".³

פסיביות תורותיו של רבי נחמן, יותר מתורות חסידיות אחרות, מדגישות את בא ההצלחה דרך עשיה רוחנית. מעטות מאד הנגיעות המעשיות בתורתו, אף שבתורה אחת בליקוטי מוהר"ן מדובר על השגות רוחניות שאי אפשר להשיג אלא על ידי עשירות, אין גם שם המלצה מעשית לעבודת כפים כדי להגיע לעשירות. רובן המוחלט של עצותיו בנושא פרנסה הן סגוליות. דומה שהוא היה מתנגד ל'ווארט' שאומרים בשם הרבי מסאטמר, שכל הסגולות טובות לפרנסה עד 8 בבוקר, ואז – לעבודה. ואכן, מספר ה'גבירים' בסאטמר אינו בר השוואה למספרם בברסלב. מבחינה זו, בקריאה שלנו, מעשה מחכם ותם הינו יוצא דופן בכך שהוא קורא לפעולה, לעשיה, גם אם בפנים מוקטנות, לעומת בריחה מהמציאות.

מעשיות רבי נחמן החל לספר מעשיות לאחר שהבין שדברי תורה רגילים 'נחמסים' על ידי המנגנונים השכליים - וכך מובא: "באותו הזמן שהתחיל רבנו, זכרונו לברכה, לעסק בספורי מעשיות אמר בפרוש בזה הלשון: 'הנני אתחיל לספר מעשיות, כמו שאומר, מאחר שאינו

2 חיי מוהר"ן קניו

3 ליקוטי מוהר"ן תורה קנייה

4 תורה סי'

מועיל לכם לשוב אל השם? תבְּרַךְ על ידי התורות והשיחות הקדושות... על כן הוא מתחיל לעסק בספורי מעשיות⁵.
 והמעשיות, רובן ככולן עמוסות רמזים עמוקים ביותר, ועל כן אינם בעלי היבט היסטורי כל שהוא. לא היו ולא נבראו אך רק משל היו.
 שמעתי מבן משפחתי, תלמיד חכם חשוב, שביקש מאחד מגדולי הדור ללמוד עמו את ספר היסוד של הקבלה, 'עץ חיים', לרבינו האריז"ל. אותו גדול הציע לו במקום זה ללמוד את המעשה הראשון בספר 'סיפורי מעשיות' – 'מעשה מאבידת בת מלך'. בסיום הלימוד הראה לו איך מוהר"ן רמז בסיפורו פרקים שלמים בספר 'עץ חיים'.
 עוד שמעתי מסורת ברסלבית על גאון פולין, מייסד שושלת גור, האדמו"ר רבי יצחק מאיר בעל 'חידושי הרי"מ', שאמר, שכשענין ב'מעשה משבעה קבצנים' הצליח 'להחזיק ראש' ברמזיו של רבי נחמן עד הבעטליר הרביעי ומשם כבר לא הבין את רמזיו של רבי נחמן ואת הסודות שגנוז במעשיה.
 והדבר מעורר פליאה. חיפוש בתוכנת מחשב אחר המילים 'תורה', 'הלכה', 'מצוה' בכל סיפורי מעשיות, יראה שהמילה 'תורה' נזכרת רק פעם אחת בכל הסיפורים.
 האם משמעות הדבר שרבי נחמן שלח את סיפוריו לעולם כולו? האם כוונתו היתה לומר שעל האדם לתקן את נפשו לפני כניסה להיכל הקודש, התורה והמצוה?
 ואולי גבוה מכך, שמא רומזים המעשיות למקום גבוה משורש התורה? אם ספר בראשית עוסק ב'מעשיות' שלפני המצוות, אולי כך נקט גם רבי נחמן?
 גם במעשה אותו נפרש, רבי נחמן לא מדבר בשם היהדות אלא בשם בריאות הנפש האנושית. אמנם מוזכר שהילדים 'למדו בחדר אחד' וכן

5 הקדמת סיפורי מעשיות

שיאצל ה' יתברך הכל אפשרי, אבל אין כאן כל ציטוט מחז"ל או מן התורה, ודאי לא מספרי הלכה. אמנם, כדרכם של גדולי החסידות, את נבכי תהלוכות הנפש הם נעצו בשורשי החוכמה הפנימית, ועל פיה העמיקו להסביר את נפש האדם.

כמה מזילים על חכמה ותמימות

'מעשה מחכם ותם' עוסק בשני חברי ילדות הפוכים בתכונותיהם. אין ספק שלבו של רבי נחמן נמשך אחר התם. גם דמותו לא מצויירת כמושלמת, רחוק מכך, אך את עיקר לעגו השנון הוא מקדיש לחכם. להיוולד חכם מהוה מתכון יותר בטוח להצלחה מאשר להיוולד טיפש. בכל זאת רבי נחמן בחר להתמקד בסיפור זה במגבלת החכמים. ואף שחכמים אולי אינם מודעים לכך שיש בחכמתם מגבלה, חכמים גדולים, אלו שמלבד I.Q. יש להם גם עולם ריגשי, יודו שלעיתים החכמה מגבילה, אינה מאפשרת חיי חברה מלאים, חיי רגש, יצירה, חוויה ועוד. ודאי שמהר"ן אינו מעצים טיפשות, אבל הוא רואה בתמימות ערך גדול, פתח לאופקים חדשים שיוכלו להימסך בנפש האדם, בעיקר לעולמות הרוח וקבלת השפעה ממקור החיים. בעולם מודרני, מניותיה של התמימות אינן מתבקשות לרבים כמניות החכמה. אבל המודרנה עצמה, תולדת חכמת האדם, חושפת את חולשתה כשהחברה מתגלה כרודפת חומר, מנוכרת, ממוקדת קריירה. חברה בה האדם אינו חווה את זולתו, את האחר, ועל פי רוב רחוק גם מלחוות את עולמותיו הרוחניים שלו, זקוק לתורת ה' תמימה, מלאה חסד, צדקה, חמלה ואהבת הזולת – מלבד ביסוס הקומה המעשית של האדם.

רבי נחמן ודאי העריך חכמה ושכל, כפי שמפורש בתורה הראשונה

בליקוטי מהר"ן, וכמו שמעריך כל מי שמצווה על לימוד תורה, הבנתה והוראתה, אך דומה שעמד גם על 'גבולות הגזרה' של החכמה, וביקש לאפשר את הרחבתם דוקא על ידי התמימות. כך דרכם של דברי חכמים, כתיבתם אינה סתמית כי אם הכרעה, חתימת התלבטות. הם כתבו לאחר שראו את כל האפשרויות - והכריעו.

דרך הפירוש

המבט שלי על המעשה, ולאורו הפירוש שאלוה בו את המעשה, הינו מן הזוית הנפשית. כך גודלתי מבטן אימי ובבית אבי ולמבט זה זכיתי מהם.

רבי נחמן היה צייר אומן. מכחולו היה עדין ומדוייק מאד, 'שובב' ולעיתים 'נועז', ועטו עט אומן ידעה לטמון מסרים עצומים בין שורות משובבות נפש. אם היינו מבקשים, ניתן היה למצוא הארות בכל מילה ושורה בדבריו, אך על מנת לאפשר קריאה רצופה לא ניתן להרחיב בכל נקודה – אף שהדבר ראוי. כבר קבעו חכמים בהלכות ברכות, 'מקום שאמרו להאריך, אינו רשאי לקצר, לקצר, אינו רשאי להאריך'. ואמנם, הסיפור כל כך יפה ומהנה, שמומלץ להנות ממנו גם בלא דברי הפירוש שלי. לכן הוא מובא ברצף בסוף החוברת.

יחזקאל פרנקל

מעשה מחכם ותם

מעשה.

שְׁנֵי בְּעָלֵי-בָתִּים הָיוּ בְּעִיר אַחַת, וְהָיוּ גְדוֹלִים בְּעִשְׂרֹת, וְהָיָה לָהֶם בָּתִּים גְּדוֹלִים, וְהָיוּ לָהֶם שְׁנֵי בָּנִים, לְכָל אֶחָד בֶּן אֶחָד, וְלָמְדוּ שְׁנֵיהֶם בְּחֶדֶר אֶחָד.

וְאֵלוּ הַשְּׁנַי בָּנִים הָיוּ אֶחָד מֵהֶם בֶּר-הַבְּנָה, וְהָאֶחָד הָיָה תָם (לא שָׁהָיָה טָפֵשׁ, אֲלֵא שָׁהָיָה לוֹ שְׂכָל פְּשׁוּט וְנִמְוָד) וְאֵלוּ הַשְּׁנַי בָּנִים הָיוּ אוֹהָבִים זֶה אֶת זֶה מְאֹד; אָף-עַל-פִּי שֶׁהָאֶחָד הָיָה חָכֵם וְהָאֶחָד הָיָה תָם וּמְחוּ הָיָה נְמוּד, אָף-עַל-פִּי-כֵן אֶהְבּוּ זֶה אֶת זֶה מְאֹד.

לְיָמִים הִתְחִילוּ הַשְּׁנַי בְּעָלֵי בָתִּים הַנֵּ"ל לִירֵד, וְיָרְדוּ מִטָּה מִטָּה, עַד שֶׁאָבְדוּ הַכָּל וְנִעְשׂוּ אֲבִיוֹנִים, וְלֹא נִשְׁאַר לָהֶם כִּי אִם הַבָּתִּים שְׁלֵהֶם. וְהַבָּנִים הִתְחִילוּ לְהִתְגַּדֵּל. אָמְרוּ הָאָבוֹת הַנֵּ"ל לְהַבָּנִים: אֵין בְּיַדְנוּ לְשַׁלֵּם עֲבוּרְכֶם לְהַחֲזִיק אֶתְכֶם; עֲשׂוּ לָכֶם מָה שֶׁתַּעֲשׂוּ.

הִלְךְ הַתָּם וְלָמַד מְלֹאכֶת רִצְעוֹן (סְנִדְלָר)

עשיה או דחיה

לאחר שהאבות הורו לבנים לדאוג לעצמם, מתחיל רבי נחמן לתאר את עלילותיהם בשדה החיים הממשיים.

לתיאור תגובתו הראשונית של התם למציאות החדשה רבי נחמן מקדיש 5 מילים, ולתיאור תגובת החכם פי מאה ועשרים מילים – 600. כפי שנראה, החכם מתנהג כחייל משוחרר שחיו לפניו, וכדי 'לדחות את רוע הגזירה' של הכניסה לעול החיים הוא יוצא ל'טיול הגדול' של אחרי הצבא לחצי שנה, שנה, מטייל, חסר מחוייבות, ללא משפחה, לא לומד ולא מפרנס - הכל כביכול פתוח, הכל מותר והכל אפשרי.

והתם המוגבל, תמים שכמותו, צריך להיות סנדלר. מה עוד הוא יכול לעשות, אפילו קרוא וכתוב אינו יודע. אבל בחיים הממשיים לא כך הם פני הדברים. לחייל משוחרר יש מענק שחרור, אולי עוד חסכוניות והורים שתומכים. על פי רוב הוא יכול גם לשלב עבודה בטיול. העובדה שאינו במשבר מאפשרת לו 'לחגוג'. אולי זה לא מומלץ אך זה גם לא הדבר הגרוע ביותר בחיים.

משבר

אבל הבנים שלפנינו כן חווים משבר כלכלי, אלא שהתם מתמודד עמו, והחכם בורח ממנו, מפליג למרחוק, מדחיק, מתנתק. דוקא התם מסתכל למשבר 'ישר בעיניו' ומבין שעתה עת לעשות. הבנים חוו משבר. משבר הינו חווייה שמטלטלת את האדם מאזור הנוחות שלו אל הלא נודע. כוחות הנפש של האדם, לעיתים כוחות לא מודעים, עשויים להכריע בשבריר שניה את גורל חייו מעתה והלאה. הרצון להגיע 'אל המנוחה ואל הנחלה' מאפיין את חייו כיחידים וכעם, אך בהגעה אל היעד והתכרבלות נעימה בחיקו יש משהו משכר עד כדי הרדמה וניוון. לעיתים המשבר מעורר לומר: יש בכם עוד כוחות חיים, עוד יכולות ועוד יצירות שדורשות לצאת לפועל. אבל מנגנוני היחיסכון באנרגיה של האדם, העצלות, החשש מנטילת אחריות והפחד מהקשיים שבדרך מושכים לצאת לטיול בעולם במקום להכניס את הידיים לבוץ ולהתחיל להנביט את יבול חייו. לפני מספר שנים הכרתי אדם בן למעלה מ-85 שביקש שאכתוב לו את סיפור חייו. הדבר נמשך ונמשך ולא הגענו לשלב הראיונות כיון שיאין לי זמן כפי שטען. הוא עובד מ-9 בבוקר עד 6 בערב במשרד

רואי חשבון. בפגישת ההיכרות שלנו הוא סיפר שבשנות הזעם, כל בני משפחתו הוגלו למחנות יחד עם כל יהודי הכפר שלהם. הוא היה אז בן 16. הוא הצליח לשרוד וחזר כעבור חודשים רבים אל הכפר, חולם למצוא מישהו ששרד.

בכפר נותרו רק גויים, תמהים לראותו. הוא מצא את ארבע קירות ביתו ערומים. לא נפש חיה, לא רהיט, לא תמונה למזכרת. 'באותו רגע החלטתי שאני נשאר אופטימי – ויהי מה', סיפר, 'ועד היום אני כזה'. מאז פנה אלי עברו כבר כמה שנים ורק לאחרונה התבשרתי שהוא עומד לפרוש לפנסיה, לקראת גיל 90, נערך לכתוב את סיפור חייו.

סביר להניח ש'החלטתי' בהיותו בן 16 הביאה אותו למצב נפשי כזה שמאפשר כושר עבודה עד היום, אך מנין נבעה אותה החלטה? מוכרים סיפורים על קרובי משפחה שעברו יחד את אימי השואה ושרדו, אך האחד קרס תחת עצמת הזוועות ובילה את שארית ימיו בבתי חולים לפגועי נפש, וזולתו הרים את עצמו מן האפר, והפך לאדם משמעותי בחברה, מורה דרך לאלפים.

פעמים רבות הפירוש של חיינו אינו אלא תולדת דרך התגובה שלנו למשברי החיים. לעיתים התגובה הינה בת רגע אחד מזוקק – ושאר החיים הינם פירוש של אותו רגע, לטוב או למוטב.

במה תלויה התגובה המיידית למשבר? לעיתים זהו חינוך, לעיתים זו החברה שמסייעת, ולעיתים זו יד ההשגחה ששולחת זיק חיים ברגע המבחן.

זה אני

כשהתם פונה אל תוכו ומתבונן מה ביכולתו לעשות בחיים, הוא

מוצא רק אפשרויות מועטות. הוא רק תם, 'בעל שכל נמוך'. כפי שנגלה בהמשך הסיפור, אחת החוזקות הגדולות שלו היא מודעות עצמית נוקבת, שגם לעצמה מביטה 'ישר בעיניי', בלי דמיונות ובלי התחכמויות. מפי מורי הרב גד שמעתי, שאדם מביא על עצמו יסורים בשני אופנים הפוכים: או כשהוא חושב את עצמו מעבר למה שהוא, או כשהוא מעריך את עצמו פחות ממה שהוא.

ורבי נחמן עסק רבות בחינוך ל'תיקון כח המדמה'. הוא הבין שלעיתים מקור צרותיו של האדם אלו 'הסרטים בהם הוא חי', מה הוא 'מחזיק מעצמו' – בין אם המציאות תגבה דמיונות אלו בעובדות או תתנגד בהם.

והתם לא שם. כיון שהוא מודע לעצמו בדיוק כפי שהוא, הוא גם 'שם פסי' על החברה שממקמת אותו בעשירונים התחתונים. זה הוא, וזה מה שיש לו.

הבחירה שלו במלאכת רצון תואמת את יכולותיו ובה בעת מדגימה בריאות ומציאותיות. הרי יכול היה לעסוק בבריחה ממציאות העוני והמוגבלות המולדת, יכול היה לקונן על מר גורלו, אולי היה מדמיין שהוא אחר ועושה משהו מכובד יותר: לומד משהו 'נחשב', משהו שיתן לו גם יוקרה ולא רק עתיד של סנדלרים, בין סוליות, מסמרים ודבק. לכאורה, רק לכאורה, הבחירה להיות רצון סותמת את הגולל על חייו. זה עצוב. זה סופי. זה חסר כל ייחודיות וכל שמץ כבוד.

אמנם עוד נגלה, שבעצם, נפשו של התם חופשית, פתוחה כלפי שמים, וכשמניחים אותו במגרש מצומצם הוא מבין שזה מצבו הנוכחי, ובמגרש הזה הוא מוצב, ממנו לא יברח ולהיפך, ישתדל בכל מאודו לנצח שם. השאלה תהיה, האם יוכל לשחק גם במגרש מורכב יותר, או שהוא בעצם רק מתכרבל בפינוק בצמצום, ב'ראש קטן'.

בריאליזם נוקב, התם מבין מיידית את מצבו: אביו ירד מנכסיו וכעת זה או סנדלר או רעב. או הכנסות או דמיונות. או בניית קופה שתלך

ותצבור הכנסות, מעטות, אבל קבועות, ועל גביהן ניתן יהיה לבנות גם משפחה, ילדים, ושמחת חיים - או בכיה לדורות. הוא מכריע לא לטייל ולא להפליג למרחקים תוך הפניית גב לאתגר. והלך ולמד מלאכת רצען.

מעשה ומחשבה

להכרעה יש עוד משמעות. באדם קיימות שלוש מערכות פעולה: קוגניטיבית, תקשורתית ומעשית, שנקראות בספרי החסידות: מחשבה, דיבור ומעשה.

על פי רוב מחשבותיו של אדם מניעות את מעשיו, בעיקר כאשר עתותיו בידיו. זהו הסדר הנכון: חושבים, מתכננים, משתפים את כוחות הרגש ואת כח הרצון – ומניעים פעולות.

ויש אנשים שמתפקים ב'לדבר על זה', או רק ללמוד איך לעשות, בלי לעשות. לעיתים זה מניע פעולה ולעיתים זה רק נדמה כאילו עושים אבל הכל נותר ברמת הדיבורים.

במצבי דחק, נדרשת פעולה. אין זמן לדיבורים ולא לתכנונים. בעשרות מקומות כתב רבינו בעל 'ספר החינוך' שהתורה הרגילה אותנו בהמון מעשים כיון שמתקיים קשר סמוי, בלתי ניתן למעקב, בעל מכניזם שמוכר רק לנותן התורה, בין המישור המעשי שלנו, למרחבים התודעתיים, המוסריים והנשמתיים: 'אחרי הפעולות נמשכים הלבבות'.

זו היתה הבחירה של התם. לעשות. והעשיה הזו מברכת את כוחות הנפש שלו בעושר, בבטחון עצמי, בזקיפות.

וְהַחֲכָם, שֶׁהָיָה בֶר-הַבְּנָה, לֹא הָיָה רְצוֹנוֹ לַעֲסֹק בְּמִלְאָכָה פְּשׁוּטָה
כְּזוֹ, וַיֵּשֶׁב בְּדַעְתּוֹ, שֶׁיִּלְךְ בְּעוֹלָם וַיִּסְתַּכֵּל מֵהַלְעֲשׂוֹת.

השוואות

רבי נחמן מציין שהחכם פונה 'לראות עולם' לא רק מפני שהוא דוחה את רוע הגזרה אלא גם מפני שראה את התם בוחר במלאכה פשוטה. הוא בוחר את עצמו באופן משווה לאחרים, ולאחר שהחליט שהוא לא יהיה כזה, פנה אל העולם הגדול.

המבט הזה, שמעריך את העצמי לפי הזולת הינו מאפיין עגום של רבים בחברה. קנה המידה אינו הצורך שלו בפרנסה אלא קודם לכך איפה בסולם החשיבות מציינת החברה את מלאכת הרצען – ושם הוא לא יהיה.

חשוב מאד להיות חלק מחברה, לפעול על פי הקודים ההתנהגותיים והנורמטיביים – אך לא תמיד זה אפשרי. לעיתים, החברה עלולה להדיר מעליה מי שלא יכול לנהוג כרובה, ובכך לגזור עליו אומללות. ואומלל יהיה זה, בין אם יתאים עצמו ל'מקובל', בניגוד לאופיו, ובין אם ילך על פי עצמיותו בניגוד למקובל בחברה.

על התם למשל, ייגזר בהמשך השם: 'משוגע'.

לכן, שלא כמו התם, הוא לא יעסוק בסנדלרות. ובמה יעסוק? העולם כבר יראה לו.

והיה הולך ומשוטט בשוק, וראה עגלה גדולה עם ארבעה סוסים וחאמיטיש (כלי רתימת הסוסים), שהיתה רצה והולכת. ענה ואמר להסוחרים: מאין אתם? השיבו לו: מנארשא. להיכן אתם נוסעים? לנארשא. שאל אותם: שמא אתם צריכים משרתים? ראו שהוא בר-הבנה ומזרז, והוטב בעיניהם, וקבלו אותו עמם ונסע עמם ושמש אותם היטב מאד על הדרך. בבואו לנארשא, מאחר שהיה בר-הבנה, ישב עצמו: מאחר שכבר אני בנארשא, למה לי להתקשר עם אלו? אולי יש מקום טוב מהם? אלך ואבקש ואראה. והלך בשוק, והתחיל לחקר ולשאל על האנשים שהביאוהו ואם יש טוב מהם, ואמרו לו, שהאנשים הללו הם הגונים, וטוב להיות אצלם, אך שקשה מאד להיות אצלם מחמת שהמשא ומתן שלהם הוא למרחקים מאד.

הלך וראה משרתים של גנעלבין (חניות הלבשה), שהיו הולכים בשוק-והיו הולכים בדרךם, עם מיני חן שלהם בכובעיהם ובמנעליהם עם הקצוות בולטות ושאר מיני חן שיש להם בהלביהם ובמלבושיהם - והוא היה בר-הבנה וחריף, וישר בעיניו מאד מחמת שהוא ענין נאה וגם הדרך בביתו במקומו. הלך אל האנשים שהביאוהו, ונתן להם תשואות חן, ואמר להם שאין נח לפניו להיות אצלם ועל מה שהביאוהו, בעד זה שמש אותם בדרך. והלך ועמד עצמו אצל בעל-הבית אחד. ודרך המשרתים, שבתחלה צריכים להשכר בפחות ולעשות עבודות כבדות, ואחר-כך באים למעלות המשרתים הגדולים. והיה הבעל-הבית עושה עמו מלאכות כבדות, והיה שולחו לאדונים לשאת סחורה בדרך המשרתים, שצריכים לכך ידיהם תחת אציליהם להניח הבגד על בליטת היד ברחב הכתף, והיה כבד עליו מאד עבודה כזו. לפעמים היה צריך לעלות עם המשאוי הנ"ל על עליות הגבוהות, והיה קשה עליו

העבודה וישוב עצמו, כי הנה פילוסוף בר-הבנה: מה לי לעבודה זו? הלא העקר הוא רק בשביל התכלית - לשא אשה ולהתפרנס, עדין איני צריך להסתכל על זה, על זה? הנה פנאי להבא, בשנים הבאות, כעת טוב לי להיות מְשׁוּטָט בְּאֶרֶץ, להיות במדינות, להשביע עיני בעולם.

הלך בשוק וראו שנוסעים בעגלה גדולה סוחרים, ושאל אותם: להיכן אתם נוסעים? ללאגורנא (שם של עיר). התקחו אותי לשם? הן. וקבלו אותו לשם. ומשם הפליג לאטליא, משם-לשפאנא (ספרד). בין כך ובין כך עברו כמה שנים, ועל-ידי זה נעשה עוד חכם יותר מאחר שהנה במדינות רבות.

עושה, לא עושה

נסיעה. שקשוק גלגלים. דהרת סוסים. נופים מתחלפים. כל אלו משמשים כמסכים המשגרים בלא הרף תמונות מרתקות, מעניקים תחושה שהנה, 'אני עושה משהו עם חיי, משהו מעניין קורה, אני מתקדם'.

כמה פעמים בסיפור משתמש רבי נחמן בפועל 'וישב עצמו', אך למעשה זו רק 'כאילו ישיבה'. לא רק מביתו נד החכם, לא רק על פני ארצות ותעסוקות, אלא בעיקר ממפגש עם עצמו כפי שהוא. אז הוא נד. מדי פעם הוא מתיישב, לכאורה, אך רק כדי לנוע בתזזיתיות אל היעד הבא, נטול ריכוז וקשב עצמי, אך מלא הנמקות מדוע הדבר הקודם כבר לא טוב. ומיד משהתיישב, הוא קם, מיטיב את התרמיל על הגב וממשיך לנדוד ולהתרחק.

וכך תוך כדי שהוא כבר מתפרנס הוא שואל את עצמו 'מה לי ולעבודה זו? הלא העיקר הוא התכלית, לישא אשה ולהתפרנס, עדין איני צריך

להסתכל על זה' – ועוזב את העבודה... זו שרק כמה ימים קודם עזב לטובתה את העבודה הקודמת, כי החדשה היתה 'ענין נאה וגם הדבר בביתו במקומו'.

אין סוף וצמצום

מכחולו של רבי נחמן משרטט פרדוקס, ונראה שדרכו הוא פותח צוהר לסוד שורשי:

החכם, שאך זה הגיע מביתו שבמרחקים לוארשה, ועודו ממשיך בנסיעותיו ללאגורנא, לאיטליה, לשפאניא – כבר רואה את המקום הזמני הזה כ'ביתו ומקומו'. העולם כולו הוא מקומו?

נראה שעל שני היסודות שטמונים ברקע הבריאה כולה מבקש רבי נחמן להצביע כאן, ובעצם זהו הציר המרכזי של המעשה, ציר שבא לידי ביטוי בהנגדת שתי הדמויות.

כדרכם של גדולי החסידות, בא מהר"ן להדגים את מושגי הקבלה היסודיים בדרך רישומם בנפש האדם.

הריכוז של התם במקום מצומצם, על דרגש בקיטון, לעומת מקום החכם במרחבים, מבטאים מתח שקיים בתוך כל אדם בין שני מרכזים: המיקוד מול הכוליות, ובלשון החסידות, האין סוף מול הצמצום.

הקדוש ברוך הוא בלבדו יכול לברוא עולם, עקב היותו מעל העולם, אין סופי. לעומתו, אנו יוצרים בעולם לא מכח שהוא מקורי שלנו אלא רק מכח שניטע בנו מן הטבע שנברא בנו - להמשיך את היצירה.

הבורא, בבואו לברוא עולם ובו יצורים מוגבלים בזמן ובמקום, כביכול 'אין לו ברירה' אלא 'לרדת אל העולם' ולהוות אותו בלא לממש את היכולות האינסופיות שלו:

'כי הנה ברור לנו, שלא ברא מה שהיה יכול לברוא ויותר מזה לא

היה יכול, אלא ודאי היה יכול הרבה יותר, אלא שלא רצה ולא פעל אלא בדרך ששיער היותו נאה לפעול בו, לפי המכוון בפעולת הבריאה עצמה".⁶

אך למרות שאיננו פועלים במרחב אין סופי, והגם שכוחנו מוגבל וזמננו מוקצב, עוד נותר באיזה מקום באישיותנו רושם מן הכח הקדום, האינסופי, שהרי מכוחו אנחנו חיים, כדבריו המפורשים של הרמב"ם בפתח ספרו הגדול: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו"⁷, וכיון שיצאנו מאמיתת הימצאו – אמיתת הימצאו מושרשת בנו לנצח.

הכח הגרעיני הזה הוא השורש לאינרציה שאנו חיים מכוחה, לאמביציות, למוטיבציה ולכלל ההישגים של האדם והמין האנושי בכלל.

אלא ששאיפת אין סוף זו, להיות כל דבר, בכל מקום, בכל זמן ובכל הכח – לנצח, נתקלת במגבלת הצמצום בו אנו והעולם נתונים. לכן בעל כורחנו, חוויית המיקוד דומיננטית בנו יותר מאשר שאיפת הכוללניות, כדי שייצא מאיתנו משהו. לכן האישים שקידמו את העולם קרעו מעל עצמם תחומי ענין רבים והתמסרו לפיתוח ענין אחד בלבד על פי רוב. סביר יהיה להניח למשל, שידיעותיו של אלברט איינשטיין בפסיכולוגיה, אוקיאוגרפיה או תולדות המוזיקה של ימי הביניים היו מצומצמות. הוא התמקד בפיזיקה וכך הצליח.

מכאן ואילך יתפרש הסיפור בדמות שני משולשים, האחד ניצב על בסיסו, וככל שהסיפור יתפתח יצטמק אל קודקודו הצר, והשני יתחיל רק מן החוד ממנו הוא יוצא, אך יתפתח אל פריסה במרחב ככל

6 רמח"ל, קל"ח פתחי חכמה, פתח כ"ד

7 היד החזקה, הלכות יסודי התורה, פרק א הלכה א'

שיתפתחו חייו ותיווצרנה לו הזדמנויות. נקודת המפגש שלהם שווה בתחילה ובסוף, בשתייהן, כשהאחד בשיא רוחבו השני בשיא צמצומו. מבחינה זו, המעשה הוא פירוש מעשי יישומי לפסוק “וְהָיָה רֵאשִׁיתְךָ מִצֶּרֶךָ וְאַחֲרֵיתְךָ יִשְׁגָּה מְאֹד”⁸.

התם הוא המדגים את היכולת להתמקד, לעסוק במקום מצומצם במקצוע אחד, אך נפש החכם נושאת אותו אל מרחבי אינסוף, ועל כן הוא מוצא בכל מקום את ביתו, שהרי הוא לא יסתפק במקום מסויים, זה ‘קטן עליו’. את הפיתוי להיות ‘רוחניק’ חסר גבולות, חסר כלים והוראות מעשיות לחיים מדגים כאן רבי נחמן, ואת הרוחניקיות העקרה הזו בא עולם ההלכה המדוייק והמפורט כל כך לנווט אל נכון בכדי להוציא לפועל את האורות הגדולים של האדם לבל יהיו לתוהו אלא יאירו את חייו, את החברה ואת העולם באלומה מכוונת.

הדגם היהודי המשלב בין השנים, בין האינסופי לבין הקונקרטי הוא נוסחת ששת ימי המעשה ויום השבת. ‘ששת ימים תַעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לְכֶם קֹדֶשׁ, שַׁבַּת שַׁבְתוֹן לֵה’⁹.

כיון שבימי חיינו אין אנו בוראים דבר אל היש מן האין, על כן אין לנו יכולת להידמות בשום דבר לקדוש ברוך הוא, כפי שכוחו בא לידי ביטוי בששת ימי בראשית. הדבר היחיד אותו אנו יכולים לעשות ממש כמו הבורא ברוך הוא הוא לשבות: “וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלָאכָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה”, וכך הרוח המיוחדת של השבת היא רוח האינסוף שנמסך בנו מעצם שביתתנו כרצונו – כמותו.

אבל כפי שאיננו מותרים בעשיית מלאכה בשבת איננו מותרים בשביתה בימי המעשה. והחכם מבקש להימלט מכורח העשייה אל המרחבים הנעימים והבלתי מחייבים.

8 איוב פרק ח' פסוק ז'

9 שמות ל"ה ב'

כך יוצא שדוקא התמימות מאפשרת את השגת השלמות, זו האפשרית, ואלו החכמה, שמודעת לשלמות הבלתי אפשרית, מנסה שוב ושוב ללכדה, וזו מתחמקת. משאירה לאדם יצר של 'נסה שוב', ושוב.

וישב עצמו: כעת ראוי להביט על התכלית. והתחיל לחשב עם פילוסופיָא שלו מה לעשות, ויישר בעיניו ללמד מלאכת צורך (בזנה), שהיא מלאכה גדולה ונאה, ויש בה חכמה, וגם היא מלאכה עשירה, והוא היה בר-הבנה ופילוסוף, ולא הצריך ללמד המלאכה כמה שנים, רק ברבע שנה קבל את האמנות ונעשה אמן גדול מאד, והיה בקי במלאכה יותר מן האמן שלמדו.

אחר-כך ישב עצמו: אף-על-פי שיש בידי מלאכה כזו, אף-על-פי-כן אין די לי בזנה, היום חשוב זאת, פן בזמן אחר יחשב דבר אחר. והלך והעמיד עצמו אצל שטיין-שניידער (חתי ולטוש אבנים טובות), ומחמת הבנה שלו, קבל אמנות הזאת גם-כן בזמן מעט, ברבע שנה.

אחר-כך ישב עצמו עם הפילוסופיָא שלו: גם שיש בידי שתי האמנות, מי יודע פן לא יחשבו שניהם; טוב לי ללמד אמנות, שהיא חשובה לעולם. וחקר בהבנה ופילוסופיָא שלו ללמד דאקטיריָא (מקצוע רפואה), שהוא דבר הצריך וחשוב תמיד, ודרך למוד דאקטיריָא-שצריכין ללמד מקדם לשון לטיין (לטינית) והכתב, וללמד חכמות פילוסופיָא, והוא מחמת הבנתו למד גם זאת בזמן מעט, ברבע שנה, ונעשה דאקטיר גדול ופילוסוף וחכם בכל החכמות.

צמצום בשלוש דיפלומות

החכם מקיים את שהבטיח לעצמו, ולומד מקצועות 'נחשבים'. לכאורה הגיע שלב השביעה והרוגע, וכעת באמת בא זמן להתייחס ברצינות למטלות החיים. את הסלון של אמו [הפולניה...?] הוא ודאי מעשיר בשלוש דיפלומות 'בהצטיינות יתרה' והנה, סוף סוף יש לה נחת מהילד שבמשך שנים רק התכוון לזמן הזה.

אך הוא עצמו לא זכה בנחת. ואיך תשרה הנחת כשאתה מוכוון אל האין סוף, לא פחות.

החכם מנסה להבטיח את חייו מכל הפתעה, אך אם רק פחדים היו מניעים אותו לכך, מדוע שישתפק רק בלימוד שלושה מקצועות? אבל זה לא רק הפחד. זה הרצון לחיים הרמטיים, זה אופי שמבקש להקיף את כל האפשרויות, ולא להשאיר פתח למפתיע, לבלתי צפוי. כאילו בידיו הדבר.

הבעירה הפנימית שלוחשת להקיף כל משאירה את האדם לא מסופק. הוא לא מסוגל לפעול על פי גזירת הצמצום, ולכן גם כשהוא כבר מקיף שלושה מקצועות הוא נותר מתוסכל, כפי שרבי נחמן עוד יפרט.

האני והאין סוף

ובתוך הנפש הזו מתחילה התרוצצות חסרת מנוח, בין הנתונים שביד, שמבטיחים לכאורה שקט ובטחון, לבין הידיעה בלב, שאין הדבר תלוי בך. הלב יודע שאינו מסוגל להבטיח שלווה, ובסתר המדרגה מתחילה להתרקם משטמה נגד השולט בכל האפשרויות, זה שאי אפשר לחייב אותו בתוכניות שלנו – זה שבתכנוניו מחייב אותנו.

כף הקלע הזו מתחילה לנוע בתוכו ולהפר את שיווי משקלו של החכם. אחר-כך התחיל העולם להיות בעיניו כלא.

האדם שמחפש רק את האין סוף, מדחיק את הידיעה שהתפקיד כבר מאויש על ידי א-ל אחד יחיד ומיוחד. וכך, לעיתים, מתגנבת ללב המחשבה שהוא עצמו הכל יכול ואין עוד מלבדו – וממילא, מהו העולם כולו לעומתו?

כִּי מַחְמַת חֲכָמָתוֹ שֶׁהִיא אֲמֹן גְּדוֹל כְּזֶה וְחָכָם וְדַאקְטִיר כְּזֶה, הִיא כָּל אֶחָד מִבְּנֵי הָעוֹלָם בְּעֵינָיו כְּלֵא.

וַיֵּשֶׁב עֲצָמוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ תַּכְלִית וְלִשְׂאֵא אִשָּׁה, וְאָמַר בְּדַעְתּוֹ: אִם אִשָּׁא אִשָּׁה בְּכָאוֹ, מִי יֵדַע מַה שֶּׁנַּעֲשֶׂה מִמֶּנִּי? אֵלֶּךָ וְאָשׁוּב לְבֵיתִי לְמַעַן יִרְאוּ מַה שֶּׁנִּהְיָה מִמֶּנִּי, שֶׁהִיְיָתִי נַעַר קָטָן, וְעָכְשׁוּ בְּאֵתִי לְגִדְלָה כְּזֹו!
אבל מיד לאחר שהוא כבר הכל בעיני עצמו – שבה הבדידות ומכה, והוא חייב מנה נוספת של מחיאות כפים מן העולם. בעצם הוא לא לבד, הוא רק בודד, וכיון שאיכות חיים עצמית אין לו, גם אם תהיה לו אשה, ועוד תואר בנוסף על הקיימים, לא די בכך, 'כי מי ידע מה שנהיה ממני'.

ריצוי

אצל מטפלים פסיכולוגים מוכרת הפרעה קלה שחווים אנשים רבים, והיא החיים בצל הצורך לרצות. במצב כזה, בו חונכת להשביע רצון אחרים, המעשה הטוב אינו בעל ערך מצד עצמו אלא באם ימצא חן בעיני אלו המצפים לבחון אם עשית כרצונם אם לאו. ובאם לאו, לא משנה מהו ערכו האמיתי של מה שעשית, במבחנם לא עמדת. אלו, שדבקה בהם 'קליפת הריצוי', לעולם אינם יוצאים ממאסרם. הם עבדים לאדונים קשים, שיצר השיעבוד שלהם אינו יודע שבעה.

ונפשם מבקשת את האוטנטי. את 'המעשה שלי', שמתאים לי, שמשמח אותי.

אבל, כיון שקבע שלמה המלך ש"עֲשֵׂה הַאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יֶשֶׁר וְהִמָּה בְקִשׁוֹ חֲשִׁבְנוֹת רַבִּים",¹⁰ הטענת הנפש בחיצוני לה רק תצמיא אותה עוד יותר, והסחרחורת תגבר.

וְהִלֵּךְ וְנָסַע לְבֵיתוֹ, וְהָיָה לוֹ יְסוּרֵינוּ גְדוֹלִים בְּדַרְךְךָ, כִּי מַחְמַת חֲכָמָתוֹ לֹא הָיָה לוֹ עִם מִי לְדַבֵּר, וְלֹא הָיָה מוֹצֵא אֲכַסְנֵיָא כְּרַצוֹנוֹ, וְהָיָה לוֹ יְסוּרִים הַרְבֵּה.

וְהִנֵּה נִשְׁלִיךְ כְּעַת אֶת מַעֲשֵׂה הַחֶכֶם, וְנִתְחִיל לְסַפֵּר בְּמַעֲשֵׂה הַתָּם: רבי נחמן לא מסתיר את אהדתו לתם. די היה לו בעיסוק בדמות החכם, והוא מבקש להשליך אותה ולשוב לעסוק באהובו, התם, אמנם, עם הרבה גיחוך ורוח קלילה - לכאורה.

הַתָּם הֵנִי לְלַמֵּד מְלֵאכֶת רַצְעָנוֹת (סִנְדְּלוֹת), וּמַחְמַת שְׁהִיָּה תָם, לְלַמֵּד הַרְבֵּה עַד שְׁקִבֵּל, וְלֹא הָיָה בְּקִי בְּהַאֲמָנוֹת בְּשִׁלְמוֹת.

המצומצם

הניגוד בין החברים בולט. החכם לומד בקלילות מקצועות 'כבדים' ואילו לתם לוקח הרבה זמן ללמוד היות סנדלר. כשסיים את התואר בסנדלרות, קיבל ציון גרוע. עבודת הגמר שלו, כמו גם עבודות עתידיות שלו, לא משהו...

רבי נחמן לא מייפה את מצבו. 'אין ארוחות חינם' ואין הפתעות או קיצורי דרך. גם לאחר שסיים את לימודיו – לא צלחה בידו מלאכתו. רבי נחמן מדגיש כמה פעמים ש'בשלמות' התם לא בקי במלאכתו. בשכלו הנמוך הוא לא מנסה לחשוב את עצמו למי שאינו.

אבל מעתה, ניצבת מולו במלוא חומרתה המגבלה המולדת שלו ומסמנת לו תג המחיר משלה: לא תלמד מקצוע נחשב, לא תלמד אותו בקלות, לא תצליח בו – ואין מכך מוצא. במצב כזה שכל הנתונים מובילים אותו לשקיעה ברחמים עצמיים או לדיכאון, הוא חייב להפוך בקיצוניות את התוצאה. כאן בא לעזרתו המיקוד וההכרה העצמית בערכו.

קעת יעמדו לפני התם כמה שאלות: שאלת ההצלחה החומרית, ממנה אף אדם לא פטור, שאלת מצב הרוח או ליתר דיוק, איכות החיים הנפשית שלו, ושאלת התמודדותו עם החברה סביבו, שאינה מוותרת בקלות על הרף אותו קבעה לקבלת תואר 'מוצלח'.

התם נחוש להוסיף לביסוס החומרי החלקי שלו ביסוס נפשי, ברמה גבוהה. אם תכונות גנטיות הגבילו אותו בבחירת מקצוע, את איכות החיים תקבע נפשו החופשית ובלא מגבלה.

וְנִשָּׂא אִשָּׁה, וְהָיָה מִתְפַּרְנֵס מִן הַמְּלֶאכָה,

כמעט בלי לשים לב, רבי נחמן מבליע שני נתונים חשובים: התם כבר נשוי והקופה בעסק צוברת מטבעות. וכיון שכך, גם קומתו נזקפת,

וכיון שכך, גם בטחונו העצמי מתגבר.

ומחמת שהיה תם, ולא היה בקי בהמלאכה כל-כף, על כן היה פרנסתו בדחק גדול ובצמצום, ולא היה לו פנאי אפלו לאכל, כי היה צריך תמיד לעסק במלאכה, מחמת שלא היה יכול האמנות בשלמות, רק בשעת המלאכה, בשעה שהיה נוקב במרצע והיה מכניס ומוציא החוט העב של התפירה כדרך הרצענים, אז היה נושף חתיכת לחם ואוכל.

נקב זה שלם

מדוע רבי נחמן מאריך במקום שיכול היה לקצר? מדוע לא ציין רק 'שבשעת המלאכה נשך חתיכת לחם'?

מפי מורי המופלא, הרב גד, שמעתי, שהענין הגדול שרבי נחמן נותן לנקב שעשה במרצע, לחוט שהכניס והוציא, רומז לדבר עמוק: בנקב טמון סודו של התם, סוד האדם והקשר לחיים.

לכאורה, נקב פוגם את השלמות, מחסר את המלאות. אך רק לכאורה. למעשה אנו מתחברים אל העולם דרך נקבים, כך סדר בריאתנו. כך מזון נכנס לגופנו, כך ריחות וכך קולות. גם המראות חודרים לעין דרך חרך האישון. הוא המשיל זאת לפנינים חרוזות על חוט, שדוקא עקב פינוי מקום 'מעצמם' מלהיות פנינה מלאה ושלמה, יש לידה מקום לפנינה נוספת ומתאפשרת שרשרת שלמה. כך, היכולת להחסיר משהו מעצמך היא המסוגלת למלא אותך.

מי שמלא מעצמו, אין בו מקום לדבר מלבדו, לא חברה, לא משפחה, ואפילו העולם כולו עבורו אינו אלא אפס טורדני.

ומנהגו היה, שהיה תמיד בשמחה גדולה מאד, והיה רק מלא שמחה תמיד.

מנהג שמח

'מנהגו'? שמחה היא מנהג? שמחה נחשבת כטבע, אופי, תוצאת הצלחה – ואילו מנהג הוא דבר שאדם בוחר ליישם. רבי נחמן קובע כאן שלפחות חלקית ניתן לבחור טבע, להשפיע עליו, ואם יתמיד אדם במעשים, אלו יצרבו אותם באישיות לטבע מתמיד. כאן מגיע סיפורנו לאחד השיאים המענגים שבו. בין שתי קביעות, שיהיה רק מלא שמחה תמיד, רבי נחמן מדגים ארבעה תרגילים יזומים בהם נקט התם כדי להתמודד מול אפשרויות משביתות שמחה:

והיו לו כל המאכלים וכל המשקאות וכל המלבושים, והיה אומר לאשתו: אשתי, תן לי לאכל! והיתה נותנת לו חתיכת לחם ואכל. אחר-כך היה אומר: תן לי הרטב עם קטניית! והיתה חותכת לו עוד חתיכת לחם ואכל. והיה משבח ואומר: כמה יפה וטוב מאד הרטב הזה! וכן היה מצוה לתן לו הבשר ושאר מאכלים טובים כיוצא בזה, ובעד כל מאכל ומאכל היתה נותנת לו חתיכת לחם, והוא היה מתענג מאד מזה ושבח מאד את אותו המאכל, כמה הוא מתקן וטוב, כאלו היה אוכל אותו המאכל ממש, ובאמת היה מרגיש באכילתו הלחם טעם כל מאכל ומאכל שהיה רוצה מחמת תמימותו ושמחתו הגדולה.

וכן היה מצוה: אשתי, תן לי שכר לשותות! ונתנה לו מים, והיה משבח: כמה יפה השכר הזה! תן לי דבש! ונתנה לו מים, והיה משבח גם-כן כנ"ל. תן לי יין וכו' כיוצא בזה! ונתנה לו מים, והיה מתענג ומשבח אותו המשקה כאלו הוא שותה אותה ממש.

וכן במלבושים, היה להם בשתפות, לו ולאשתו, פעלץ (מעיל פרוה חרפלי) אחד. והיה אומר: אשתי, תן לי הפעלץ! כשהיה צריך ללבש

פעלץ, כגון לילך לשוק, והיתה נותנת לו. כשהיה צריך ללבש טולִיפ (מעיל עליון) לילך בין אנשים, היה אומר: אשתי, תן לי הטולִיפ! והיתה נותנת לו הפעלץ, והיה מתענג ממנו, והיה משבח: כמה יפה הטולִיפ הזה! כשהיה צריך לקאפטין (קפוטה), כגון לילך לבית-הכנסת, היה מצוה ואומר: אשתי, תן לי הקאפטין! והיתה נותנת לו הפעלץ, והיה משבח ואומר: כמה יפה ונאה הקאפטין הזה! וכן כשהיה צריך ללבש יופא (קפוטה), היתה נותנת לו גם-כן הפעלץ, והיה משבח ומתענג גם-כן: כמה יפה ונאה היופא הזאת פנ"ל, וכן בכיוצא בזה והיה רק מלא שמחה וחדוה תמיד.

איכות חיים

מדוע רבי נחמן מביא את התם קרוב לגבול המוזרות? וכי באמת אינו חש בהבדלים בין המאכלים? והבגדים? למרות שיש בביתו רק לחם, מים בלבד ובגד אחד, תוצאה מכך ש'אינו יכול את המלאכה בשלמות', התם קבע כאסטרטגיית חיים שאת איכות החיים הנפשית שלו יביא לשיא – כי זה דבר שכן נמצא בשליטת האדם.

ראשית, הוא לא יתן למחסור להעכיר את רוחו. כעת אין לו מבחר של בגדים ולמרות זאת הוא יהיה שמח. ואם יהיה לו מבחר של בגדים – גם אז ימשיך להיות שמח. אין לו דבר נגד רווחה, אלא שזו מבוששת להגיע...

אבל התם לא סתם יסרב ליפול בעצבות וביאוש – הוא יבקש לעשות מהפך ביחס לחסרונותיו. לכן הוא נוקט בצעדים קיצוניים. הוא משחק עם עצמו משחק מאורגן ומנוהל – בו הוא צוחק על מצבו, ונהנה ממנו. אם יש דוגמא למי שחייו הפיקו לו רק לימונים חמוצים והוא מייצר

מהם לימונדה – זו הדוגמא.

על שטות וסכלות

התם משתטה במודע, כי זה משמח אותנו, זה מאפשר לו לקחת פרספקטיבה מהמצב, לא להיות בלוע בתוכו אלא להיות מעליו, לנהל את הקושי.

השתטות זו הוא מבצע תוך שימוש בפסוק מספר קהלת במיומנות שמפיקה את המירב ממנו: "יִקָּר מְחֻכְמָה מְכַבֹּד סְכָלוֹת מְעֵט".¹¹ חז"ל מסבירים שהסכלות, במינון נכון, נחשבת אחד הדברים היקרים, בתוך רשימה מכובדת ביותר: "עשרה נקראו יקרים ואלו הן: התורה והנבואה והתבונה והצדיקים... והסכלות שנאמר: "יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעט".¹²

בספר הזוהר הרחיבו חז"ל רבות בשבח מיזוג קורטוב הומור בים החכמה:

"ותניא "וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות",¹³ מן הסכלות ממש אתי תועלתא לחכמתא, דאלמלא לא אשתכח שטותא בעלמא, לא אשתמודע חכמתא ומלוי. [ולמדנו, שמן הסכלות ממש באה תועלת לחכמה, שאלמלא לא נמצאה השטות בעולם, לא היו נודעים דברי החכמה].

ותאנא, חיובא הוא על בר נש דאוליף חכמתא, למילף זעיר מן שטותא, ולמנדע לה, בגין דאתי תועלתא לחכמתא בגיניה, כמה דאתי תועלתא

11 קהלת י', א'

12 ויקרא רבה פרשה ב' פסקה א'

13 קהלת ב' י"ג

לנהורא מחשוכא, דאלמלא חשוכא לא אשתמודע נהורא, ולא אתיאי תועלתא לעלמא מניה: [ושנינו, שחיוב על אדם שלמד חכמה, ללמוד מעט מן השטות, ולדעת אותה, כיון שבאה תועלת לחכמה בגללה, כמו שבאה תועלת לאור מן החושך, שאלמלא החושך לא היה נודע שבת האור ולא הגיעה לעולם התועלת ממנו].

תאנא, "שיש יתרון לחכמה" סתם, "מן הסכלות" סתם, וכך לתתא, אלמלא לא הוה שטותא שכיח בעלמא, לא הוי חכמתא שכיח בעלמא: [וכן בעולם, אלמלא היתה השטות מצויה בעולם, לא היתה החכמה מצויה בעולם]

והיינו דרב המנונא סבא, כד הוה ילפין מניה חבריאי רזי דחכמתא, הוה מסדר קמייהו פרקא דמלי דשטותא, בגין דייתי תועלתא לחכמתא בגיניה. [וזהו שעשה רב המנונא הזקן, שכשישבו בני החבורה ללמוד ממנו רזי החכמה, היה מסדר לפנייהם פרק של דברי שטות, כדי שתעלה מכך תועלת לחכמה]

רבי יוסי אמר, "יקר מחכמה ומכבוד סכלות מעטי" זעיר דשטותא, אחזי וגלי יקרא דחכמתא וכבוד דלעילא, יתיר מכל ארחין דעלמא". [שטות מועטת, מראה ומגלה את חשיבות החכמה והכבוד העליון יותר מכל הדרכים בעולם].¹⁴

התם משמח את עצמו בהשתטות ודרך מצבי הגיחוך העצמיים שהוא מזמן לעצמו השמחה שהוא מפיק כפולה. לא רק על כך שהוא לא נשבר ממצבו, אלא גם על כך שהוא 'לא סופר' את דעת הקהל. וזה מאד משחרר.

הוא לא רק מתמודד מול סכנת הימה יגידו עלי שאין לי מה לאכול ומה ללבוש, אלא יוזם, יוצא להתקפה, ומפורר את היכולת 'לתפוס אותו' בחסרונותיו – וכך מוציא את עצמו לחופשי.

14 חלק ג' דף מ"ז

אך השלב הזה של גיחוך עצמי על חוסר חומרי הוא רק הראשון, וכעת מצייר רבי נחמן שלב נוסף בשחרור מתסכולים:

כְּשֶׁהָיָה גּוֹמֵר הַמְּנַעַל - וּמִן הַסֵּתֶם הָיָה לוֹ שְׁלֹשׁ קְצוּוֹת, כִּי לֹא הָיָה יְכוּל הָאֱמֻנֹת בְּשִׁלְמוֹת כֵּן" ל-הָיָה לוֹקֵחַ הַמְּנַעַל בְּיָדוֹ וְהָיָה מְשַׁבֵּחַ אוֹתוֹ מְאֹד, וְהָיָה מִתְעַנֵּג מְאֹד מִמְּנוֹ וְהָיָה אוֹמֵר: אֲשֶׁתִּי כִּמְהָ יָפָה וְנִפְלְאָה הַמְּנַעַל הַזֶּה! כִּמְהָ מְתוּק הַמְּנַעַל הַזֶּה! כִּמְהָ מְנַעַל שֶׁל דָּבָשׁ וְצוֹקִיר (סֶכֶר) הַמְּנַעַל הַזֶּה!

הידד, אנ'לא מוצלח!

כפי שיצוייר עוד מעט, שגיאותיו של החכם לא יתנו לו מנוח – אף שאין איש שם לבו אליהן. בהנגדה, מתאר רבי נחמן את טעויות התם שאי אפשר שלא לשים לב אליהן, ואף בעל מלאכה לא היה משלים איתן, בטח לא בשמחה ותענוג.

בהשתטותו של התם יש מימד של ביטול עצמי, הפחתה בדומיננטיות של הישות המולדת. אמנם אין זה דבר שראוי להיעשות באופן שגור, אך יש עיתים שקורטוב מזה נחוץ. תלוי מה האלטרנטיבה, תלוי ביחס למה.

דוד המלך הוא אחד מאבות המבטלים עצמם:

"וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל עַז לִפְנֵי ה'... וּמִיכַל בֵּת שְׂאוּל נִשְׁקָפָה בְּעַד הַחֲלוֹן... וַתִּבְּזוּ לוֹ בְּלִבָּהּ... וַתִּצָּא לִקְרֹאת דָּוִד וַתֹּאמֶר מֶה נִכְבַּד הַיּוֹם מִלֶּדְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינַי אֲמָהוֹת עֲבָדָיו כְּהַגְלוֹת נְגָלוֹת אֶחָד הַרְקִים. וַיֹּאמֶר דָּוִד... וְשִׁחַקְתִּי לִפְנֵי ה' וְנִקְלַתִּי עוֹד מִזֹּאת, וְהֵייתִי שָׁפֵל בְּעֵינָי, וְעַם הָאֲמָהוֹת אֲשֶׁר אֲמַרְתָּ, עִמָּם אֶכְבְּדָה"¹⁵.

15 שמואל ב פרק ו

חשיבות

ביטול לחוד והשתטות לחוד, ושתי המידות נצרכות זו לזו ומשלימות זו את זו: הביטול כלפי כבוד התורה של דוד המלך הוא ביטול של התחתון כלפי מעלה, ואילו השתטות היא כלפי פנים, מול עצמו של אדם.

בלא השתטות, רק מדי פעם... עלול אדם לחשוב את עצמו מושלם, ואת פעולותיו ככליל ההרמוניה והשלמות. לכאורה בצדק, שהרי חזקה על האדם סביר שעשה עם כישרונותיו ככל יכולתו. אך המחשבה שתוצאות מעשיו הן הכל, כמו שוכחת שהאדם הוא רק פרט בודד בין פועלים רבים, בנקודת זמן אחת על ציר הזמן האינסופי, בנקודת ציון אחת במרחב העצום – ואף הוא עצמו, לו היה חי יותר היה פועל יותר. אם אדם יאפשר לעצמו פינה של קלילות, הוא ימנע מעצמו בעיות שנובעות מהדמיון שהוא מושלם.

יחס של מלאות וסיפוק עצמי דשן הינו החטאה של אמת עמוקה: אנו ופועלנו חלקיים, יחסיים. כך קבע מורינו הרמב"ם את נוסח ההקדמה לתפילת שחרית:

”לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי ומודה על האמת... וישכם ויאמר: ריבון העולמים, לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך, כי על רחמיך הרבים. מה אנו, מה חיינו, מה חסדנו, מה צדקתנו, מה כחנו ומה גבורתנו. הלא כל הגיבורים כאין לפניך, ואנשי השם כלא היו, וחכמים כבלי מדע, ונבונים כבלי השכל, כי כל מעשינו תהו ובהו וימי חיינו הבל – לפניך”¹⁶ כלומר, לעומתך, ביחס לאין סופיותך, לשלמותך, לכל יכולתך.

16 רמב"ם יד החזקה, ספר אהבה, סדר התפלות

מכאן, אמת גדולה יש במשהו של אי החשבה עצמית, ובלבד שזו תהיה רק כקורטוב בצל עשיה מתמדת, מאומצת, הכרוכה במאמץ והשקעת כשרון ככל שניתן.

ואת זאת מביא כאן רבי נחמן לשיא, באהבה שהתם רוחש לשגיאות שלו עצמו, לתוצאה הפחותה שהוא מייצר בסנדלריה שלו – 'מנעל בעל שלוש קצוות'. כי ככה יוצא לו, במקום חרטום ועקב, יש לנעל שלו צורה משלה...

בהרמוניה מופלאה עם עצמו ובריחוק משיפוטיות עצמית מוכרת ומדכאת 'היה מתענג מאד ממנו, כמה יפה ונפלא המנעל הזה, כמה מתוק המנעל הזה, כמה מנעל של דבש וצוקער המנעל הזה'.

אהבה עצמית

הסוגיה הזו רגישה. שורש התנהגותו של התם נעוץ בהשלמתו עם עצמו כפי שהוא, במודעות לחולשותיו ושמחה באישיותו למרות חסרונותיה. כאן נראה שאת כל אלו מעלה רבי נחמן דרך דמות התם לדרגת אהבה עצמית. לא כזו ששוכחת את העולם, אך לא כזו שמכחישה ומדחיקה את קרבתו של האדם אצל עצמו.

יש שנוהרו במידה זו, שחששו מגאווה, או מנרקסיזם, מהשלמה עם מידות רעות, אבל צדיקים גדולים, בעלי חושים רוחניים עדינים ומחויבות עמוקה לשורשי האמת לא מצאו לנכון לדחוק חוש טבעי זה ולהירתע מציונו.

רבי אלימלך מליז'ענסק, בעקבות הגמרא במסכת שבת שמשוה את האדם מישראל לספר תורה,¹⁷ מחייב את האדם ללמוד את עצמו,

17 מסכת שבת דף ק"ה ע"ב: "דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר העומד על המת בשעת יציאת

כיון ששונה אדם מחברו, ודוקא בדרכו שלו הוא מחוייב לעבוד את ה' בתורה ומצוות :

”כשיחפוץ האדם שיזכה לתורת ה' לעשותה בשלימות צריך מתחילה להגות יומם ולילה בתורתו, הם המדות שלו, שהם אינם כתובים בתורה כי אם שהם תורתו של אדם על ידו יבא ויזכה לתורת ה'”¹⁸. רבינו הקדוש בעל ה'לשם', מאחיז את סוד אחדות ה' בסוד אהבת האדם את עצמו וקרבתו אצל עצמו, כבבואה ובית אחיזה לאחדות ה' בעולם :

”ולכן נמשך האדם רק אחר עצמו ומה שהוא שלו הוא חביב לו מהכל כי הוא אחד עמו וכל תשוקתו הוא רק במה שהוא יותר מיוחד עמו... ולכן תשוקת האדם תמיד לשלו כי... היחוד בזה ניכר גם עתה”¹⁹. ונסיים בדברי מרן הרב זצ”ל :

”המגמה האחרונה בחיים היא הקדושה. הקדושה אינה נלחמת כלל נגד האהבה העצמית, הטבועה עמוק במעמקי נפש כל חי, אלא שהיא מעמידה את האדם בצורה עליונה כזאת, שכל מה שיותר יהיה אוהב את עצמו, ככה יתפשט הטוב שבו על הכל, על כל הסביבה, על כל העולם, על כל ההויה”²⁰.

שיאה של האהבה העצמית היא מידת ההשתוות, אותה ידגים רבי נחמן בעוד כמה שורות.

אבל כעת, לאחר שהתמודד התם עם עצמו וניצח בהתמודדות עם החוסרים שבחיו, רבי נחמן מצייר התמודדות עם ביקורת מתוך ביתו

נשמה חייב לקרוע הא למה זה דומה לספר תורה שנשרף”

18 'ליקוטי שושנה' שבסוף הינועם אלימלך', לקדוש ה' רבי אלימלך מליז'ענסק

19 הרב שלמה אליאשיב, 'לשם שבו ואחלמה', ספר הדעייה ח"ב דרוש ד' ענף י"א סימן א' [וגם על

שמו קרוי חתן בר המצוה, לכבודו פורסם קונטרס זה]

20 מרן הרב קוק זצ"ל, אורות הקודש, חלק ג', מגמת מוסר הקודש י"ב

פנימה :

וְהִיְתָה שׁוֹאֵלֶת אוֹתוֹ: אִם-כֵּן מִפְּנֵי מָה שְׂאָרֵי רִצְעָנִים נוֹטְלִים
שְׁלֶשָׁה זְהוּבִים בְּעַד זוּג מְנַעְלִים, וְאַתָּה לּוֹקַח רַק חֲצֵי טְאֵלָעַר (הֵינוּ
זְהוּב נְחָצִי)?

'מדוע אתה פחות?'

אווירת התחרות וההשוואה נמצאת גם בבית פנימה, בפי אשתו, והתם מסביר מדוע העובדה שאחרים מרויחים יותר ממנו אינה קשורה אליו. התם נגד תחרות והשוואה, כי תחרות מכלה את העצמיות. היא מודדת את עצמך לפי זולתך. את זה עשה החכם בהתחלה, אין זה המעשה של התם.

אך הוא אינו מפחד מתחרות. הוא אמנם לא מתחרה, אך בהחלט מתמודד: מול חולשותיו המולדות, מול המציאות הכלכלית שניחתה עליו - הוא מתאמץ ומתמיד.

המפחד מתחרות יושב בטל, מתכסה באצטלה אידיאולוגית אנטי-תחרותית, רוחניקית בדרך כלל. התם מלכתחילה עמס על שכמו עשיה מתמדת וקשה.

השיב לה: מה לי בְּזָה? זֶה מַעֲשֵׂה שְׁלֹ, וְזֶה מַעֲשֵׂה שְׁלִי! וְעוֹד: לְמָה
לָנוּ לְדַבֵּר מֵאַחֲרֵים?

זה אני וזה הוא

מה לי בזה? בלשון ימינו זה 'מה אכפת לי'. אבל אין פה איכפתיות שמקורה באדישות אלא אמירה שמקורה בהבנת הייחודיות, השוני

והייעוד של כל אחד: 'זה מעשה שלו וזה מעשה שלי' אינו ביטוי שכוונתו 'זה מה שהוא עושה וזה מה שאני עושה' אלא הרבה מעבר לכך: דבר שהוא 'שלי' מישהו הוא דבר ששייך לו, דבר שקשור בו, דבר שמזוהה איתו.

אי אפשר ואף אסור לערב זהויות, ולכן כשאת אומרת לי לאמץ מעשה של מישהו אחר, זה בעצם לאבד את הזהות שלי שמזוהה עם המעשה שלי.

לדבר מאחרים?

ויעוד, מה לנו לדבר מאחרים' זו משנה נוספת, מחודדת מאד, ששם רבי נחמן בפי התם. 'לדבר מאחרים' זה לא רק להימנע מדיבור אסור, אלא עירוב זמורת זר מיותרת במסד הנתונים האישי שלי. וזה לא יימסך יחד, רק יפגום, ובינתיים יתיש את המערכת. זה לא שלי, זה שלו, אז זה לא ענייני, וזה לא טוב לי. בלשון הזוהר הקדוש הדברים מחודדים מאד:

"כל דרדיף בתר דלאו דיליה, איהו עריק מקמיה, ולא עוד אלא מה דאית ביה אתאביד מניה" [כל הרודף אחרי שאינו שלו, זה מתרחק ממנו, ולא עוד, אלא מה שהיה בידו אבד ממנו].²¹

לדבר מאחרים זה שוב, להרחיק אותי מהמיקוד שלי ולהעסיק את דיבוריי ומחשבותיי בדברים זרים, משבשים.

זהו נושא שרק תחילתו ברגישות למחשבות, אך על כך ירחיב רבי נחמן כבר בעוד כמה שורות.

נושא כאוב זה דורש התמודדות בכל מגזרי החברה, הן זו שעיקר

---

21 זוהר חלק ג דף קע"ו

מעיינייה בקודש והן זו שנופה נוטה לחול, אלו גם אלו, גדולים כקטנים, נגועים רבות במחשבות על מה חושבים אחרים, איך הם נראים, במה הם עוסקים, כמה הם מרויחים, מה הם לובשים, מתי הם טסו לחו"ל, ואיך לא: מה חושבים על הימנעל המשולש שאני מייצר.

הלא נתחיל לחשב כמה וכמה אני מרויח במנעל זה מיד ליד: העור הוא בקף, הזפת והחוטאים וכו' - בקף, ושאר דברים פיוצא בזה- בקף, לאפקיס (המלוי שבין העורות) - בקף; ועתה אני מרויח מיד ליד עשקה גדולים, ומה אכפת לי רוח כזה מיד ליד!!

והיה רק מלא שמחה וחדנה תמיד.

כשהמטרה היא שמירה מוקפדת על איכות החיים, המקום של מדידת מידת הרווח מתפנה מסדר היום כיון שהוא מאיים להסעיר את שלוות הנפש.

ואצל העולם היה ללעג, והשיגו תאותם בו, שמצאו ממי להתלוצץ ברכונם, כי היה נדמה למשגע, והיו באים בני-אדם, והתחילו בכונה לדבר עמו בשביל להתלוצץ. והיה אותו התם אומר: רק בלי ליצנות!

משוגע!

מדוע התם, אדם עובד, עמל, יהיה נדמה אצל העולם למשוגע, מה רע עשה לעולם?

התם מזעזע את הכללים הנוקשים שהחברה קבעה. אם הוא נהנה מכך שאין לו דברים חומריים, מה יאמרו מעתה אלו שמקדישים את כל ימיהם להשגתם, שמתנתקים ממשפחתם וממקומם כדי שיהיו להם גם קאפטן, גם קפוטה וגם פעלץ? גם וודקה, גם קוניאק וגם עראק? התם נעשה 'מבוקש' באשמת גרימת נזק לציבור.

בלי ליצנות!

התם לא נעלב מכך שהוא נעשה בובת החבטות המקומית, הוא אף לא מתנגד לשתף עמם פעולה, אך מעמיד תנאים לקיום דו שיח. איך זה 'שנדמה למושוגע' מתנה תנאים? כי הנאמנות הבלתי מתפשרת שלו לעצמו לא תתן לשום דבר להפריע לו מריכוזו, ולכן: 'בלי ליצנות'. ליצנות זה דבר מדגדג ומצחיק אך לא נותר ממנו זכר. כמו אמצעי תקשורת, עיתונות, דברים קלי ערך - ומה יצא לו מכך. וְתִכְף שֶׁהָשִׁיבו לוֹ בְּלִי לִיצְנוּת, קִבֵּל דְּבָרֵיהֶם וְהִתְחִיל לְדַבֵּר עִמָּם, כִּי יוֹתֵר לֹא הָיָה רוֹצֵה לְהַעֲמִיק לְחֹשֶׁב חֻכְמוֹת, שְׁגָם זֶה בְּעֶצְמוֹ לִיצְנוּת, כִּי הָיָה אִישׁ תָּם.

שליטה במחשבות

כאן משרטט רבי נחמן אחד הנושאים הקשים ביותר ליישום – שליטה במחשבות. התם יסרב להעסיק את עצמו בדבר הזר הזה, 'מה באמת מסתתר מאחורי מצחו של הזולת'. מתוך הבנה עמוקה בבריאות הנפש, התם לא ינהג בליצנות, שכאן משמעותה 'ריצה בעיגולים', עיסוק במחשבות ללא תכלית. מנין לו לדעת אם באמת כוונתם לליצנות? ואולי לא? ושמה בעצם כן? אם יעסוק בכך, לא די שיכניס למוחו את מחשבותיו של זולתו בלא צורך, עוד יעמיק בהתלבטות שאין לו יכולת להגיע לבירורה. אז הוא מרפה, לא מעוניין לחשוב מה תהיה תשובתם, להתפלפל בינו לבין עצמו בספק בלתי פתיר שכזה.

עבודת ההתנקות הזו, הגם שלוקח עמל של שנים לא מעטות להטמיע אותה, מבטיחה שלוה מירעשי הרקעי' הבלתי פוסקים בעולמו הקוגניטיבי של האדם. כמה אנשים עסוקים לשוא בשאלה, הקיומית לדידם, 'מה חושבים עליי? לאחר שאמרו או עשו משהו? אין סוף אנרגיות מכלה האדם בדמיונות שווא אודות אופציות כאלו ואחרות לגביו – והכל סביב מה שטמון במוחו של האחר, דבר שלא מאפשר מסקנה או תשובה.

'המעשה הוא העיקר' נוהגים לומר בחסידות חב"ד, לא ההתפלספות העקרה, ואם המעשה הוא נכון על פי אמות מדה ידועות, הרי שיחד עם עין טובה על עצמך ועל הזולת, מובטחת לאדם איכות חיים.

וְכַשֶּׁהִיא רוּאָה, שְׁפֹנְנָתָם לְלִיצְנוּת, הִיָּה אוֹמֵר: מַה יְהִיָּה כְּשֶׁתְּהִיָּה חֶכֶם מִמֶּנִּי? הֲלֹא אֲזִי תְּהִיָּה שׁוֹטָה, כִּי מָה אֲנִי נֹחֵשֵׁב?! וְכַשֶּׁתְּהִיָּה חֶכֶם מִמֶּנִּי, אֲדַרְבָּא, אֲזִי תְּהִיָּה שׁוֹטָה!

כאן מגלה רבי נחמן שהתם הזה כלל איננו כזה 'תם'. אם הוא יודע להשתמש במוגבלותו כדי להתמודד עם ליצנים, כדי להתחשבן איתם על הכדאיות לגחך אותו, סימן שיש לו מיומנויות חשובות שהרבה יש ללמוד מהן.

כֹּל זֶה הָיָה דְרָכֵי הַתָּם, וְעַתָּה נִחְזָר לְעֵנֶן רֵאשׁוֹן. בְּתוֹךְ כֵּךְ נַעֲשֶׂה רַעַשׁ, שֶׁהַחֶכֶם הַנִּי"ל נוֹסֵעַ וּבֹא לְכָאן בְּגִדְלָה וְחֻכְמָה גְדוֹלָה, וְכֵן הַתָּם גַּם-כֵּן לְקִרְאָתוֹ בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה, וְהָיָה אוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: תָּן לִי מִהֵרָ הַיּוֹפָא; אֲלֶכְךָ לְקִרְאָת חֲבֵרֵי יְדִידֵי לְרֵאוֹתוֹ, וְנִתְּנָה לוֹ הַפְּעֵלֶךְ, וְהָיָה כֵךְ לְקִרְאָתוֹ וְהַחֶכֶם הָיָה נוֹסֵעַ בְּעֵגְלוֹת-צֶבֶב בְּגִדְלָה וּבֹא לְקִרְאָתוֹ הַתָּם הַזֶּה וְהָיָה שׁוֹאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ בְּאַהֲבָה, בְּשִׂמְחָה: אַחֵי חֲבִיבֵי! מַה אַתָּה עוֹשֶׂה? בְּרוּךְ הַמְּקוֹם שֶׁהִבְיָאָךְ, וְאֲנִי זוֹכָה לְרֵאוֹתָךְ! וְהַחֶכֶם הַנִּי"ל גַּם כֹּל הָעוֹלָם הָיָה בְּעֵינָיו כְּלֵא כְּנִל,

מכל-שכן איש כזה, שנדמה למשגע, אך אף-על-פי-כן, מחמת אהבת נעורים הגדולה שהיה ביניהם היה מקרבו, ונסע עמו לתוך העיר.

והשני בעלי-בתים הנ"ל, אביהם של אלו השני בנים, מתו בתוך אותו הזמן שהיה החכם משוטט במדינות, ונשארו הבתים שלהם, והתם, שהיה במקומו, נכנס לבית אביו וירשו, והחכם, שהיה במדינות, לא היה מי לקבל הבית, ונעשה כלה ואבוד בית החכם, ולא נשאר ממנו כלום, ולא היה להחכם מקום לכנס בו בבואו, ונסע לתוך אכסניא אחת, והיה לו שם יסורים, כי לא היתה האכסניא כרצונו.

והתם הנ"ל, מצא לו עתה עבדא חדשה, והיה רץ ויבא בכל פעם מביתו להחכם באהבה, בשמחה. והיה רואה, שיש לו יסורין מהאכסניא, ואמר התם להחכם: אחי, עול לביתי ותעמד אצלי, ואני אקבץ כל מה שיש לי בקמץ אחד, וכל ביתי - הכל לפניך כרצונך, וישר בעיני החכם, ונכנס לביתו ועמד אצלו.

צמצום בלי חשבונות

בלי חשבונות. בלי מחשבות. בלי מאזניים ששימו אותי, הרצען, מצד אחד, ואת חברי הדוקטור המלומד המגיע לעיר ב'עגלות צב' מפוארות מצד שני - התם רץ לקראת חברו 'באהבה, בשמחה' - פטור מהנטל התחרותי השוואתי שבין הבריות, ורק אהבת רעו מילדות עומדת לנגד עיניו.

ובינתיים, רבי נחמן מבליע עוד חץ משונן על חשבון החכם. פתגם עתיק יומין אומר, שכשאתה עסוק בלהוסיף, הישמר שלא תפסיד מה שיש לך. התם שישב במקומו, לא צבר נופים ומרחבים אך בשבתו בעירו

נכנס בטבעיות לרשת את בית אביו, דבר שבוודאי הוסיף רבות למצבו הכלכלי, ואילו ביתו של החכם נשחק והתבלה באין יושב. כך בינתיים יש לתם גם משפחה, גם מקצוע מכניס, איכשהו, וגם בית.

כמי שחי בסוד הצמצום, מודה התם על כל מה שיש לו ורואה אותו כמתנה. ממילא, כשיש צורך, הוא יכול להצטמצם עוד ולהכניס את חברו לביתו. את העולם הוא מחשיב כחיובי, מלא ועשיר באפשרויות, וכיון שכך, איזה עוני הוא יחוש. מחמת השמחה שבו, הוא לא חושש מסכנות אפשריות אם יפתח את לבו וביתו.

והחכם? עם כל העושר שלו אפילו אינו מרגיש בהשפלה שבהסכמתו. וְהַחֵכֶם הָיָה מְלֵא יְסוּרִים תָּמִיד, כִּי הֵנִיחַ שָׁם, שֶׁהוּא חָכֵם מִפְּלֶג וְאָמֵן וְדַאקטִיר גְּדוֹל מְאֹד. וְהָיָה בָּא שֶׁר אֶחָד, וְצָנָה לוֹ, שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ טִבְעַת שֶׁל זָהָב וְעֵשֶׂה לוֹ טִבְעַת נִפְלְאָ מְאֹד, וְחָקַק שָׁם צִיּוּרִים בְּדַרְכֵים נִפְלְאִים מְאֹד, וְחָקַק שָׁם אֵילָן, שֶׁהָיָה נִפְלְאָ מְאֹד, וּבָא הַשֶּׁר, וְלֹא יָשָׁר בְּעֵינָיו כָּלֵל הַטִּבְעַת, וְהָיָה לוֹ יְסוּרִים גְּדוֹלִים מְאֹד, כִּי הָיָה יוֹדֵעַ בְּעֵצְמוֹ, שֶׁאֵלוֹ הָיָה הַטִּבְעַת עִם הָאֵילָן הַזֶּה בְּשִׁפְאֵנִיא, הָיָה חָשׁוּב וְנִפְלְאָ מְאֹד.

וְכֵן פָּעַם אֶחָד בָּא שֶׁר גְּדוֹל וְהִבִּיא אָבֹן טוֹב יָקָר, שֶׁבָּא מִמְרַחֲקִים, וְהִבִּיא לוֹ עוֹד אָבֹן טוֹב עִם צִיּוֹר, וְצָנָה לוֹ, שֶׁיַּצִּיר כְּצִיּוֹר הַזֶּה עַל הָאָבֹן טוֹב שֶׁהִבִּיא וְצִיר מִמֶּשׁ כְּאוֹתוֹ הַצִּיּוֹר, רַק שֶׁשָּׁגָה בְּדַבָּר אֶחָד, שֶׁלֹּא הָיָה שׁוֹם אֲדָם מִבֵּין עַל זֶה, רַק הוּא לְבַדּוֹ. וּבָא הַשֶּׁר וְקִבֵּל הָאָבֹן טוֹב, וַיִּישֶׁר בְּעֵינָיו, וְהָיָה לוֹ לְהַחֲכֵם הַזֶּה יְסוּרִים גְּדוֹלִים מִן הַשִּׁגְיָאָה: הֲלֹא עַד הֵיכֵן מִגִּיעַ חֲכָמְתִּי, וְעַתָּה הִזְדַּמְנִי לִי שִׁגְיָאָה!

מלא יסורים תמיד

השוואות בלתי פוסקות. 'אילו זה היה בשפאניא'. הזולת שופט את

החכם לחומרה כשהתוצר לא מוצא חן בעיניו, והחכם לוקח ללב, אבל כאשר כן הצליח לעשות בדיוק מה שביקשו, הוא עצמו שפט את עצמו בחומרה, רק מפני שמהו שנעלם מכל עין חסר שם. מושלם שכמותו, שלמותו רודפת אותו, מכרסמת ביכולתו ליהנות מעמלו.

וגם בענין הדאקטיריי הנה לו יסורים: כשהנה בא לחולה, והנה נותן לו רפואה, שהנה יודע בברור, שאם ילך לו להחולה לחיים, בנדאי מחיב בברור להתרפאות מזה, כי היא רפואה נפלאה מאד, ואחר-כך מת החולה, והיו אומרים העולם, שמת על-ידו והנה לו יסורים גדולים מזה, וכן לפעמים נתן רפואה לחולה - ונתרפא, והיו אומרים העולם: מקרה הוא. והנה מלא יסורים תמיד.

'והיו אומרים העולם'...

וכן הנה צריך למלבוש, וקרא החיט ונגע עמו, עד שלמדו לעשות המלבוש כרצונו, כמו שהנה יודע, וכוון החיט ועשה המלבוש כרצונו, רק כנף אחד (שקורין לעפיל) שגה בו, ולא כונו יפה, והנה מצטער מאד, כי הנה יודע בעצמו אף שבכאן הוא יפה, כי אינם מבינים על זה, אבל אם הייתי בשפאניא עם הלעפיל הזה, הייתי לשחוק והייתי נדמה כמו יתיר (אדם שעושים ממנו לצנות) וכן הנה מלא יסורים תמיד.

השוואות

אם הייתי בשפאניא...

קשה שלא להבחין בהנגדה שרבי נחמן עורך בין 'מלא שמחה תמיד' ל'מלא יסורים תמיד' – ושניהם, מקורם פנימי, בדרך בה האדם בחר

לכוון את מחשבותיו, וממילא את מעשיו. המסקנה העולה מן הלימוד שרבי נחמן מטמיע בסיפור היא שהאדם עשוי להיות מקור אושר עצמאי בלא הזדקקות למעמד או לרכוש ואף לא להצלחה מושלמת, ועלול גם כן להוות לעצמו מקור סבל עצמאי, גם באין סבל שמגיע מסיבה חיצונית.

והתם הִיָּה רַךְ וּבָא בְּכָל פֶּעַם אֶל הַחֶכֶם בְּשִׂמְחָה, וּמִצָּאוֹ שֶׁהוּא מִצָּר וּמְלֵא יְסוּרִים, וּשְׁאֵלוֹ: הֲלֵא חֶכֶם וְעָשִׂיר כְּמוֹתְךָ, עַל מָה יֵשׁ לְךָ יְסוּרִים תְּמִיד? הֲלֵא אֲנִי מְלֵא שִׂמְחָה תְּמִיד. וְהִיָּה בְּעֵינֵי הַחֶכֶם לְשָׁחוֹק, וְנִדְמָה בְּעֵינָיו לְמִשְׁגָּע, וְאָמַר לוֹ הַתָּם: הֲלֵא סִתִּים בְּנֵי-אָדָם, שִׁמְתָּ לְרֹצְצִים מִמֶּנִּי, הִם שׁוֹטִים, כִּי אִם הֵמָּה חֶכְמִים מִמֶּנִּי, הֲלֵא אֲדַרְבֶּה, הִם שׁוֹטִים כִּנְ"ל, מִכָּל שֶׁפֶן חֶכֶם כְּמוֹתְךָ, וּמָה תִּהְיֶה אִם אֶתָּה חֶכֶם מִמֶּנִּי?

עָנָה הַתָּם וְאָמַר לְהַחֶכֶם: מִי יִתֵּן, שֶׁתְּבוֹא אֶתָּה עַל מַדְרָגָה שְׁלִי! הַשִּׁיב הַחֶכֶם וְאָמַר: זֶה אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת, שֶׁאֲנִי אֲבוֹא עַל שְׁלֶךְ, שֶׁיִּנְטֵל מִמֶּנִּי הַשֶּׁכֶל, חֵס וְשָׁלוֹם, אוֹ אֶהְיֶה חוֹלָה, חֵס וְשָׁלוֹם, וְאֶהְיֶה נֶעֱשָׂה מִשְׁגָּע, כִּי הֲלֵא מָה אֶתָּה? אִישׁ מִשְׁגָּע! אֲבָל שֶׁאֶתָּה תְּבוֹא עַל שְׁלִי, זֶה אִי אֶפְשָׁר בְּשׁוֹם אִפֹּן, שֶׁתִּהְיֶה אֶתָּה חֶכֶם כְּמוֹנִי.

העימות

כעת מגיע שלב העימות הישיר. כאן כבר אין התם רק מודע ליתרונו, אלא חושף את חסרונו של החכם בביטחון עצמי בולט. עד עכשיו חשבנו את התם כאדם שחי בינו לבין עצמו, בינו לבין הסוליות והמסמרים, אבל הנה, שנים של שמחת חיים עברו והצמיחו בו אישיות חזקה. הוא כבר יודע שיש בידו 'משהו', והוא כבר מאחל לאחרים להיות כמותו. השיב התם: אֲצַל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַכֹּל אֶפְשָׁר, וְיָכוֹל לְהִיּוֹת כְּהַרְף עֵינַי, שֶׁאֲנִי

אָבּוֹא עַל שְׁלֵךְ וְשִׁחַק הַחֶכֶם מִמְּנוּ מְאֹד.
האם שחוקו של החכם נובע מהאיחול להיות כמו התם, או מהזכרתו של ה' יתברך? כך או כך, לראשונה מכניס כאן רבי נחמן לסיפור מימד דתי, והתם חושף את מקורות יכולותיו: הוא משאיר לקדוש ברוך את מרחב הפעולה, ומצמצם את מרחב הפעולה של עצמו, ובכך מאפשר לחייו להיחשף לאפשרויות האינסופיות שיש ביד בורא עולם לפתוח לפניו פתאום.

עליו הוא סומך, ואם יפתח לפניו חלון הזדמנויות חדש – ימהר לבדוק אותן.

בשלב זה, שני המשולשים במפגש באמצע גוברים: התם, שהתחיל מכלום מתמלא יותר ויותר חיוניות וכוחות, והחכם שנולד עם כשרון ויישם אותו בהצלחה, נמצא כעת במקום מצומצם לעומת העולם הרחב בו טייל, וכל יכולותיו לא מאפשרות לו שמחת חיים, ואולי אדרבא, הם שמעיקים עליו וחוסמים בפניו את השמים הפתוחים.

חלק ב'

ואלו השני בניו היו נקראים בפי העולם, זה בכנוי חכם, וזה בכנוי תם, אף-על-פי שיש כמה חכמים ותמים בעולם, אף-על-פי-כן כן באן הנה נכר הדבר ביותר, כי שניהם ממקום אחד ולמדו בנחמד, וזה נעשה חכם מפלג מאד, וזה היה תם גדול מאד.

ובהסקאסקי (ספר מרשם התושבים), ששם כותבין כל אחד עם כנוי פאמעליא שלו, היו כותבין על זה כנוי חכם ועל זה כנוי תם.

פעם אחד בא המלך על הסקאסקי, ומצא, שהיו כותבין שם אלו השני בניו, זה בשם חכם, וזה בשם תם, והיה בעיניו לפלא, שאלו השנים מכנים בשם חכם ותם, ונתאנה המלך לראותם. וחשב המלך: אם אשלח אחריהם פתאם, שיבואו לפני, ותפחדו מאד, והחכם יסתתמו טענותיו לגמרי, והתם גם כן אפשר ישתגע מחמת פחד. ונתישב המלך לשלח חכם אחד אל החכם, ותם אל התם; רק איך מוציאין בעיר מלוכה תם, כי בעיר מלוכה על-פי-רב הם חכמים. רק שהממנה על האוצרות הוא תם דוקא, כי החכם אינם רוצים לעשות ממנה על האוצרות פן על ידי חכמתו ושכלו יוכל לבזבז האוצרות, על כן עושין ממנה על האוצרות תם דוקא.

המלך על הסקאסקי

התם עומד לפני מהפך בחייו, לכאורה מהפך ניסי – אך לא דווקא. ניתן לבאר מהפך זה כקשור ישירות להתנהגותו של התם עד כה וכתוצאה ממנה. בלעדיה, לא היה מקבל את השם 'תם' ליד שמו. בכך מתאר רבי נחמן את תוצאת העמל רב השנים, את הקשר והסיבה למהפך.

יש ביקורים של מלך באגפי שלטונו, יש הלשנות ויש חילופי גברי. ברור שרבי נחמן אינו האיש שיחשוש לדימויים מופלאים, אך כאן אין זה נס מהופך לחלוטין לדרך הטבע.

וקרא המלך לחכם אחד ולאותו התם הנ"ל, ושלחם להשני בנים הנ"ל, ונתן בידם אגרות לכל אחד ואחד. גם נתן בידם אגרת להגאבירניר (מושל המחוז) של הגאבערניא (הממשל המחוזי), שאלו השני בנים הם תחת ממשלתו, וצוה בהאגרת, שהגאבירניר ישלח להם אגרות משמו להחכם והתם כדי שלא יתפחדו, ויכתב להם, שאין הדבר נחוץ, ואין המלך גוזר דוקא שיבואו רק הדבר תלוי ברצונם: אם הם רוצים - יבואו, רק שהמלך חפץ לראותם. המלך אינו מחייב אותם להגיע, ובכך המגרש נותר פנוי לתגובתם. הכדור בידיהם.

ונסעו אלו השלוחים, החכם והתם, ויבאו להגאבירניר ונתנו לו האגרת. ושאל הגאבירניר על אלו השני בנים, ואמרו לו, שהחכם הוא חכם מפלג ועשיר גדול והתם הוא תם ביותר, ויש לו כל המלבושים של הפעלץ כנ"ל. ונתיעץ הגאבירניר, שבודאי אין ראוי להביאו לפני המלך בלבוש פעלץ, ועשה לו מלבושים כראוי, והניח בתוך העגלות-צב של התם, ונתן להם אגרות כנ"ל, ונסעו השלוחים ויבאו לשם ונתנו האגרות להם: החכם-להחכם, והתם-להתם.

והתם, תכף שהגיע לו האגרת, אמר להתם השליח שהביאו: הלא איני יודע מה פתוב בו; קרא אותו לפני! השיב לו: אני אספר לך בעל-פה מה שכתוב בו, שהמלך רוצה שתבוא אליו. שאל תכף: רק בלי ליצנות! השיב לו: בנדאי אמת, בלי ליצנות.

ונתמלא שמחה תכף ורך ואמר לאשתו: אשתי, המלך שלח בשבילי! ושאלה אותו: על מה ולמה? ולא היה לו פנאי להשיבה כלל, ותכף נזדרז בשמחה והלך ונסע עם השליח תכף, ונכנס וישב

בתוך העגלות-צב ומצא שם הבגדים הנ"ל ושמח יותר ויותר.

ריץ למלך

בדיקה אחת קטנה מספיקה לו הן כדי לא להסתכן והן כדי לא להפסיד את האפשרות הגדולה, אכן, הזוייה משהו, שנקרתה לפניו. ומה אכפת לו? וכי עשה למישהו רע שהמלך ירע לו? ואם המלך יעשה ממנו צחוק - גם עם מצב כזה הוא יודע להסתדר. אין ספק, שבעידן המודרני בו 'דת החרדה' הפכה לתו תקן לנורמליות, הדבר מתקבל כתמוה. הקלילות הזו, שאינה מותירה לו זמן אף להסביר לאשתו במה מדובר מתאימה למי שאינו מחזיק מעצמו משהו נכבד מדי, כבד מדי. כעת גם מתגלה שאין לתם משהו מיוחד נגד עגלות צב או ריבוי בגדים, אך הוא גם לא תלוי בכך: הוא שמח כשיש וימשיך להיות שמח גם אם אין.

בתוך-כך נשלחו מסירות על הגאבירניר, שהוא עושה עולות, והעבירו המלך, ונתיעץ המלך, שטוב, שיהיה גאבירניר איש תם, שהתם ינהג המדינה באמת וישר מחמת שאינו יודע חכמות והמצאות ונמלך המלך לעשות את התם הנ"ל גאבירניר, ושלח המלך פקדתי שהתם הנ"ל, ששלח אחריו, הוא יהיה גאבירניר והוא צריך לנסע דרך העיר של הגאבירניא, ויעמדו על השערים של העיר, ותכף בבואו, יעקבו אותו ויכתירו אותו בהתמנות הזאת, שיהיה גאבירניר, וכן עשו ויעמדו על השערים, ותכף בעברו שם, עקבו אותו ואמרו לו, שהוא נעשה גאבירניר ושאל ואמר: רק בלי ליצנות! השיבו לו: בנדאי בלי שום ליצנות ונעשה התם תכף גאבירניר בתקף ועז.

בתוקף ועוז

"ונעשה התם תכף", גם את המהפכים שלו, מסנדלר למושל המחוז מבצע התם בקלילות ובזריזות. טוב, נכון, לא מדובר על ניהול מסועף בן העידן המודרני, זהו אכן משל, אך הבנתו מקילה על יישומו: התם לא חסום דווקא ברצענות, הוא מתאים את עצמו למצבים המתפתחים, וכיון שהוא פתוח ולבו שמת, מדוע שלא יפנה אליו המלך? מדוע שלא יסע בעגלות צב, בבגדי יוקרה וימלא תפקיד נחשב?

המילים האחרונות מאד מעניינות: את תפקידו מבצע התם 'בתוקף ועוז' – וזה כבר מפתיע. מתברר שהתם מסוגל לא רק לעבוד במה שמתאים למצבו אלא מסוגל גם להתאים את מלבושי הנפש שלו, את ההתנהגות שלו, למצב שהתחדש עליו, גם במידות התקיפות והעוז שלא באו לידי ביטוי עד כה במסלול חייו כרצען תם.

וְעַתָּה, שְׁנַתְרוֹמִים מְזֹלוּ-וּמְזֹל מִחֻכְמִים-וּבָא לוֹ קֶצֶת הַבְּנָה, אֶף-עַל-פִּי-כֵן לֹא הִשְׁתַּמֵּשׁ כָּלֵל בְּחֻכְמָתוֹ, רַק נָהַג בְּתַמִּימוֹתוֹ כְּבָרְאשׁוֹנָה וְהִנְהִיג אֶת הַמְּדִינָה בְּתַמִּימוֹת, בְּאַמֶּת וּבִישׁוּר, וְעֹלָה לֹא נִמְצָא בּוֹ. וְעַל הַנְּהִגַת הַמְּדִינָה אֵין צָרִיכִין שְׁכָל גָּדוֹל וְחֻכְמָתוֹ, רַק עַל פִּי הַיִּשָּׁר בְּתַמִּימוֹת.

כְּשֶׁבָאוּ לִפְנֵי שְׁנַיִם לְדִין, הִזָּה אוֹמֵר: אֵתָה זֹכָאִי וְאֵתָה חֻבֵּי, כְּפִי תַמִּימוֹתוֹ בְּאַמֶּת, בְּלִי שׁוּם עֲרָמָה וּמְרָמָה, וְכֵן נָהַג הַכֹּל בְּאַמֶּת. וְהָיוּ אוֹהֲבִים אוֹתוֹ הַמְּדִינָה מְאֹד, וְהִזָּה לוֹ יוֹעֲצִים אוֹהֲבִים בְּאַמֶּת, וּמַחֲמַת הָאֵהָבָה יַעֲץ לוֹ אֶחָד: בְּאִשֶּׁר שְׁבֹנְדָאִי בְּהַכְרַח תִּהְיֶה קְרוּא אֶל הַמֶּלֶךְ שֶׁתְּבוֹא לִפְנֵי, פִּי הֲלֹא כְּבָר שְׁלַח אֲחִירֶךָ וְגַם הַדְרָךְ-שֶׁהִגְאִירְנִיר מְכַרְח לְבוֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וְעַל כֵּן אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵתָה כְּשֶׁר מְאֹד, וְלֹא יִמְצָא בְּךָ שׁוּם עֹלָה בְּהִנְהִגְתְּךָ הַמְּדִינָה, אֶף-עַל-פִּי-כֵן דְרָךְ הַמֶּלֶךְ בְּדַבְרֶיךָ לְנִטוֹת בְּדַבְרֶיךָ לְצַד אַחֵר, לְדַבֵּר חֻכְמָתוֹ

ולשונות אחרים, על כן נאה ונדרד-אָרץ - שתוכל להשיבו; על כן טוב, שאַלמֶדֶד חכמות ולשונות, ונתקבל הדבר בעיני התם ואמר: מה אכפת לי אם אלמד חכמות ולשונות!?

על הדרך' מוסיף החכם גם לימודים שעקב מצבו לא הצליח ליישם בשנים הקודמות, אף שרצה, ואך שיכול היה, שכיון שמזל מחכים, התם מוסיף יותר ויותר לבקוע ולפרוח מקן התמימות הפאסיבית. ותכף עלה על דעתו, שחברו החכם אמר לו, שאי אפשר בשום אופן שהוא יבוא על שלו, והנה עתה כבר בא על חכמותו (ואף-על-פי-כן, אף-על-פי שפבר היה יודע חכמות, לא היה משתמש עם החכמות כלל, רק נהג הכל בתמימותו כבראשונה)

אחר-כך שלח המלך, שיבוא זה התם הגאבירניר אליו, ונסע אליו, ודבר המלך עם התם בתחלה מהנהגת המדינה - והוטב בעיני המלך מאד מאד, כי ראה, שהוא מתנהג בישר ואמת גדול, בלי שום עולה ומרמה. אחר-כך התחיל המלך לדבר חכמות ולשונות-והשיבו התם כראוי, והוטב בעיני המלך זאת ביותר ויותר, ואמר: אני רואה, שהוא חכם כזה, ואף-על-פי-כן הוא מתנהג בתמימות כזה! וייטב בעיני המלך מאד מאד ומנה המלך אותו, שיהיה מיניסטור (שר) על כל המיניסטריש (שרים), וצוה לו מקום מיוחד, ששם יהיה ישיבתו, וצוה, שיבנה לו חומות נאות ומפארות כראוי, ונתן לו כתב על התמנות הזאת, שיהיה מיניסטור כנ"ל וכן היה, שבנו לו בנינים כנ"ל, באותו המקום שצוה המלך, והלך וקבל הגדלה בתקף.

כמו שאומר הפתגם העממי, 'כשהולך, הולך עד הסוף', גם אצל התם, דווקא בלא להחליף את התוכנה הבסיסית של התמימות עקב התפקידים החדשים, מתבקשת התכונה הזו יותר ויותר. הוא רואה שכר בעמלו ובדבקותו באופיו, ומביט מפסגת חייו אחורה, רחוק, אל נקודת ההתחלה המצומצמת שהלכה והתרחבה עד כה.

והחכם הנ"ל, כשָׁבָא אֵלָיו הָאֲגָרָת מִהֶמְלֶךְ כַּנְ"ל, הִשִּׁיב לְהַחֲכֵם שֶׁהִבִּיאָהּ: הִמְתֵּן וְלִין פֹּה, וְיִדְבֵּר, וְנִתְיָשֵׁב. לְעֵרֵב עֲשֵׂה עֲבוּרוֹ סֵעְדָה גְדוּלָה, בְּתוֹךְ סֵעְדָתוֹ נִתְחַכֵּם הַחֲכָם בְּחֻכְמָתוֹ וּפִילוֹסוֹפִיָּה שְׁלוֹ, וְעֵנָה וְאָמַר: מַה זֹאת, שֶׁהֶמְלֶךְ כָּזֶה יִשְׁלַח אַחֲרָי, עֲבוּר שְׁפַל בָּרֶךְ כְּמוֹנִי, וּמָה אֲנִי, שֶׁהֶמְלֶךְ יִשְׁלַח אַחֲרָי?! הֲלֹא מֶלֶךְ כָּזֶה שֵׁיִשׁ לוֹ מִמְשָׁלָה וְגִדְלָה כְּזוֹ וְאֲנִי שְׁפַל וְנִבְזָה כְּנֶגֶד מֶלֶךְ גְּדוֹל וְנוֹרָא כָּזֶה, וְאֵיךְ יִתְיָשֵׁב זֹאת בְּדַעַת, שֶׁמֶלֶךְ כָּזֶה יִשְׁלַח עֲבוּר שְׁפַל כְּמוֹנִי? אִם אָמַר בְּשִׁבִיל חֻכְמָתִי - מָה אֲנִי כְּנֶגֶד הֶמְלֶךְ? וְכִי אֵין לְהֶמְלֶךְ חֻכְמִים? וְגַם הֶמְלֶךְ בְּעֶצְמוֹ בְּנֹדָאֵי חֲכָם גְּדוֹל, וּמָה הִדְבָּר הַזֶּה, שֶׁהֶמְלֶךְ יִשְׁלַח עֲבוּרֵי? וַיִּשְׁתּוּמֵם עַל זֶה מֵאֵד מֵאֵד.

אני או המלך

אם נספור את כמות הפעלים בהם החכם מתייחס לעצמו, 'אחרי', 'כמוני', 'אני', 'אחרי', 'ואני', 'כמוני', 'חכמתי', 'אני' 'עבורי', נראה שהוא מאד מתענג מקבלת האיגרת. היא מאפשרת לו השוואה מחמיאה, שבולטת עוד יותר בלוויית אצטלת ענווה מזויפת.

במקום שהתם כבר זינק לדרכו מזמן אל המלך, החכם 'פותח שולחן', להתענג בתענוגי הכבוד, והוא יודע להשתמש בהם: שכל שתמיהתו גדלה כן היא מספקת לו יכולת להבליט את חשיבותו, שהמלך, לא פחות, מחפש חכם כמותו.

המלך הוא כלי שרת בידיו. בשלב זה.

אבל בשלב הבא, כשעליו לנקוט צעד, המציאות סוגרת עליו: אם ילך, ימצא את עצמו תחת גדול ממנו, דבר שהוא לא חווה עד כה, 'והרי כל העולם בעיניו כלא', ואם לא ילך, נמצא מסרב למלך.

וחוכמתו ממציאה לו נתיב שלישי, כזה שפוטר את עצמו מהתייחסות

למלך העולם, ומשאיר אותו מעל העולם כולו.

ענה ואמר זה החכם (הינו החכם הראשון, שהוא חברו של התם, כי כל זה - הכל מדבריו של אותו החכם הראשון חברו של התם, שאחר שהשתומם והתמיה עצמו מאד כנ"ל ענה בעצמו דברים אלו ואמר להחכם השליח): תדע מה שאני אומר: דעתי, שבהכרח הדבר מובן ומברר, שאין מלך בעולם כלל, וכל העולם טועים בשטות הזה, שסוברים, שיש מלך. וראה והבן, איך אפשר זאת, שכל בני-העולם ימסרו עצמן לסמך על איש אחד, שהוא המלך? בודאי אין מלך בעולם כלל.

התקשקות בקושיות

נראה שהדרך הישרה לברר מה הביא את החכם להכרעתו החד משמעית היא התייחסות לטענותיו:

1. 'מה זאת שמלך גדול כזה ישלח אחר שפל ברך כמוני?'
2. 'איך אפשר שכל העולם ימסרו עצמם לסמוך על איש אחד?'
3. ומיד: 'הראית מימך את המלך?'

אם היינו דנים כל סעיף לעצמו ניתן היה להיפטר בקלילות מכל טענה, שהרי מותר למלך להתעניין גם באדם פשוט. כמו כן היו מלכים ששלטו בעולם כולו וברור גם שיש אנשים שראו את המלך. אך מהיכרות עם דברי רבי נחמן בשאר כתביו, הוא אינו מחשיב סגנון זה. א. מפני שהתנגד לחקירות אמוניות: "ועיקר האמונה הוא בלי שום חכמות וחקירות כלל רק בפשיטות גמור"²², ובי, מפני שהוא הנועז שקבע שיש קושיות שבאות ממקום כזה במהלך השתלשלות העולמות, שאין

22 שיחות הר"ן ל"ג

עליהן תשובה: "יש כמה מבוכות וקושיות אצל המחקרים, שבאמת אינם שום חכמה, והקושיות בטלים מעיקרא. אך מחמת שאין בהשכל האנושי ליישבם, על ידי זה נדמים לחכמות וקושיות. ובאמת אי אפשר ליישב אלו הקושיות, כי אלו הקושיות באים מחלל הפנוי, אשר שם בתוך החלל הפנוי אין שם אלוקות, כביכול. ועל כן אלו הקושיות אי אפשר בשום אופן למצוא להם תשובה, היינו למצוא שם את ה' יתברך".²³

במילים שלנו ניתן להסביר, שבשלב המעבר בין עולמו של הבורא יתברך שאין עוד מלבדו, לשלב העולמיות שבו יש כביכול ישות שאינה אלוקות, יש שלב ביניים שמאפשר את היווצרותה של ישות שאינה מקור הכל. זהו החלל הפנוי. וכמו דברים רבים במציאות, הרבה קושיות נפתרות בקלות בסופו של תהליך, ורק באמצעו של תהליך ניסרו בחלל האויר במלוא עוזן. עבור מי שיודע זאת, אין טעם להתייחס לישאלות מהחלל הפנוי, שהרי אין מראים לחכם חצי עבודה.

לא יכול לא רוצה

דומני, שניתן לומר דבר נוסף בהקשר זה: עד כה לימד רבי נחמן רבות שדעותיו של החכם נבעו ממצב אישיותי מוקדם: התנהגותו היא פועל יוצא של אישיות מולדת. אמנם לא היתה זו גזירת גורל שינהג כך – חלילה, לפניו עומדת האפשרות להתייעץ עם אנשים נאמנים, מביני דעת, ואז לא היה שוגה כל כך. לו היתה פרושה לפניו כשולחן ערוך שיטת אמת בדרכי הנפש, לא היה שוגה. אבל עכשיו, שהתקרשה בו טעותו ונחקקו בו התנהגויותיו, הוא שבו

23 ליקוטי מוהר"ן תורה ס"ב

בהן, ואפילו אפשרותו להאמין נחסמת. הוא לא יכול כי בשלב בו הוא נמצא הוא כבר אינו רוצה. הוא חייב להציל את קומתו מתחרות – ובעבור זה הוא מוכן לכרסם את כל מה שכבר יש בידו.

רבי מנחם מנדל משקלוב העיד שהגאון מוילנא אמר לו, שתפיסתו של אריסטו שאין נסים במציאות אלא רק טבע, והעולם כפי שהוא לפנינו היה בדיוק כזה מאז ומעולם, הפכה כפויה עליו. הוא לא היה משנה את דעתו גם לו היה יושב לפני הגאון ורואה אותו מחולל נס ומעמיד לפניו את כל מערכת 'השמש, הירח והכוכבים מאירים כאשר יאירו ברקיע השמים על השולחן הזה' שם בוילנא.²⁴

השיב החכם השליח הנ"ל: הלא אני הבאתי לך אגרת מהמלך! שאל אותו החכם הראשון הנ"ל: האתה בעצמך קבלת האגרת מיד המלך בעצמו ממש? השיב לו: לאו, רק איש אחר נתן בידי האגרת בשם המלך. ענה ואמר: עתה ראה בעיניך, שדברי בניס, כי אין מלך כלל. וחזר ושאל אותו: תאמר לי; הלא אתה מן העיר מלוכה ומגדל שם מימך, הגידה לי: הראית מימך את המלך? השיב לו: לאו (כי באמת כן הדבר, שלא כל אחד ואחד זוכה לראות את המלך, כי אין המלך מתראה, רק בעתים רחוקות מאד) ענה החכם הראשון ואמר: עתה ראה גם ראה, שדברי ברורים ומברורים שבנדאי אין מלך כלל, כי הלא אפלו אתה לא ראית את המלך מעולם.

שוב שאל החכם השליח: אם כן מי מנהיג המדינה? השיב החכם הראשון: זאת אני אספר לך הברור, כי ממני תשאל, כי אני בקי בזה, כי הייתי משוטט במדינות, והייתי במדינת איטליה, וכך המנהג-שניש שבעים שרי יוצעים (שקורין ראטהירין), והם עולים ומנהיגים המדינה זמן מחד, ועם זה השטרות חולקין עצמן כל בני-המדינה בזה אחר זה, והתחילו דבריו לכנס באזני החכם

24 הקדמת רמ"מ משקלוב לפירוש הגר"א על פרקי אבות

השליח, עד שהסכימו ונגזרו, שבנדאי אין מלך בעולם כלל.

לא רואים - לא קיים

אם היינו מתווכחים עם החכם ודאי היינו שואלים אותו: ולו קיבלת מכתב זימון מאחד משבעים השרים שגם לדעתך מנהיגים את המדינה – כן היית מאמין שהם מעליך? כי למעשה זו רק דחייה בקש.

הצורך שלו לדחות את מציאות קיומו של מלך בוער בקרבו בחריפות, כי אם יש מלך - זה מחייב. זה במקום יכולתי לקבוע לעצמי, במקום הפטור מעול, ממחויבות, מהידיעה שיש מעלי מי שחיי בידו. כדי להפטור מכך מוכן אדם להתעלם מכך שבהעמדת קושיה אחת הוא אינו פטור מתירוץ הקושיות על שיטתו שלו.

ובכל זאת, לכאורה, טוב ונכון מקשה החכם: ראית אותו, את המלך? אם לא, מנין שהוא קיים?

אך הנחת היסוד הזו, הגוזרת ש'רק הנראה קיים, וכל שאינו נראה גם אינו קיים' היא חלושה מדעית, מוקשה מציאותית, ומבחינה נפשית ממש ריקה מתוכן. וכי אהבה רואים, וקנאה, ידידות, שנאה? ואתה החכם, את החכמה שלך עצמך, אותה ראית?

בלשונו החריפה של הרב קוק זצ"ל, נראה החכם מתאים לכזה "שסובר שכל מה שהוא חוץ לחלל הגולגולת שלו איננו כי אם תהו ובהו ארוך, והעולם והחיים איננו כי אם מה שמצוי ברביעית דם ובכזית מח שלך".²⁵

החכם מעמיד משוואה שבצידה האחד קושיה טכנית מצומקת: 'האתה בעצמך קיבלת האיגרת מיד המלך ממש', ובהקבלה לימינו:

25 אדר היקר, בראש מאמר 'מעט צרי'

האם הרמטכ"ל בעצמו נתן לך הוראה להסתער?
 בצדה השני של המשוואה הוא מסיק מסקנה חסרת פרופורציות
 לצד הראשון: אם לא קיבלת את האיגרת ישירות מידי של המלך –
 המסקנה האחת היא שאין מלך. אין מסקנה אחרת...
 וגם החייל פטור מלצאת למלחמה, כי לא שמע את הרמטכ"ל בעצמו
 במכשיר הקשר, ומדוע שישכן את חייו מחמת הספק. גם האזרח פטור
 מלהתייצב למשפט, שהרי לא קיבל במו ידיו את הזימון מנשיא בית
 המשפט – סימן שאין נשיא ואין צורך להתייצב למשפט.
 אבל אנחנו לא מתווכחים איתו...

שוב ענה החכם הראשון: המפתן עד הבקר, אברר לך עוד בברור
 אחר ברור, שאין מלך בעולם כלל. וישפם החכם הראשון בבקר
 (החכם, שהוא חברו של התם אנו קוראים אותו תמיד בשם החכם
 הראשון), והקיץ את חברו החכם השליח ואמר לו: בוא עמי אל
 החוף, ואראך הדבר ברור, איך העולם פלו בטעות, ובאמת אין
 מלך כלל, וכלם בטעות גדול. והלכו בשוק, וראו איש-חיל אחד,
 ותפסו אותו ושאלו אותו: למי אתה עובד? השיב: את המלך.
 (שאלו אותו): הראית את המלך מימך? לאו. ענה ואמר: ראה,
 היש שטות כזה?! שוב הלכו אל אדון אחד מן החיל, ונכנסו עמו
 בדברים, עד ששאלוהו: למי אתה עובד? את המלך. הראית את
 המלך? לאו. ענה ואמר: עתה ראה בעיניך, שהדבר מברר, שכלם
 טועים, ואין מלך כלל בעולם, ונספם ביניהם הדבר, שאין מלך
 כלל.

ענה החכם ואמר עוד: בוא ונסע ונלך בעולם, ואראך עוד איך כל
 העולם פלו בטעותים גדולים, והיו הולכים ונוסעים בעולם, ובכל
 מקום שבאו, מצאו את העולם בטעות ודבר המלך הנ"ל נעשה
 אצלם למשל, ובכל מקום שפצאו העולם בטעות, לקחו את המלך

למשל: כמו שְׁזָה אָמַת, שֵׁישׁ מֶלֶךְ, כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה וְהָיוּ הוֹלְכִים וְנוֹסְעִים עַד שֶׁפָּלָה מֵה שֶׁבִּינָדָם, וְהִתְחִילוּ לְמַכֵּר סוּס אֶחָד וְאַחַר-כֵּן הַשָּׁנִי, עַד שֶׁמָּכְרוּ כָּלֶם, עַד שֶׁהִכְרָחוּ לִילֵךְ רְגְלִי, וְתַמִּיד הָיוּ חוֹקְרִים הָעוֹלָם, וּמִצְאוּ שֶׁהָעוֹלָם בְּטָעוֹת וְנִעְשׂוּ עֲנִיִּים הוֹלְכֵי רְגְלִי, וְנוֹסְתִּלֵּק חֲשִׁיבוֹתָם, וְלֹא הָיוּ נֹחֲשָׁבִים כָּלֶל, כִּי לֹא הָיוּ מְשֻׁגָּחִים עֲלֵיהֶם כָּלֶל, עַל אֲבִיוֹנִים כְּמוֹתָם.

כל העולם בטעות

כעת כבר כמעט מושלמת הפיכת המשולש של החכם, שבתחילה היה בסיסו רחב, מלא, עשיר ביכולות ובתוצאות, אך אט אט אלו הולכות ומתכרסמות. שוב אין הוא מפתח את חייו, אלא נתון באובססיה שהשתלטה עליהם, ואפילו החשיבות, שלא לומר הכסף, אבדו מידו. לו היה החכם מפנים את ההבנה הפשוטה שיתכן שיש משהו חוץ ממנו, ואפילו מעליו, היה אומר לעצמו, מעשה תם: לו יהי כן, יש מלך – ומה אכפת לי. הוא בשלו ואני בשלי, מאמיניו בשלהם ואני בשטיינשניידר שלי, בדאקטיריי שלי. אבל הוא מסובך עם העולם. הוא זקוק לחברה, להכרתה בחכמתו, בידיעה שהוא מעל כל, והוא לא יכול אלא להסתחרר באבדן.

כעת זה כבר לא רק או הוא או המלך אלא או הוא או העולם שמאמין שיש מלך.

וְנִתְגַלְגַּל הַדָּבָר, וְהָיוּ הוֹלְכִים וְסוֹבְבִים, עַד שֶׁבָּאוּ אֶל הָעִיר, שְׁדָר בַּהּ הַמִּינִיסְטֵר הַנִּ"ל (שֶׁהוּא הַתֵּם, חִבְרוּ שֶׁל הַחֹכֵם הַנִּ"ל), וְשָׁם, בְּאוֹתָהּ הָעִיר, הָיָה בַּעַל-שֵׁם אֲמַתִּי, וְהָיָה חָשׁוּב מְאֹד, כִּי עָשָׂה דְבָרִים נִפְלְאִים, וְאָפְלוּ בֵּין הַשָּׂרִים הָיָה חָשׁוּב וּמִפְרָסָם, וְאֵלוּ הַחֲכָמִים בָּאוּ לְאוֹתָהּ הָעִיר, וְהִלְכוּ וְסָבְבוּ וּבָאוּ לִפְנֵי בֵּית הַבַּעַל-שֵׁם, וְרָאוּ,

שְׁהָיוּ עוֹמְדִים שָׁם כְּמָה עֲגָלוֹת-אַרְבָּעִים וְחַמְשִׁים-עַם חוֹלִים, וְסָבַר
הַחֲכָם, שֶׁשָּׁם דָּר דְּאִקְטִיר, וְהָיָה רוֹצֵה לְכַנֵּס לְבֵיתוֹ מִחֲמַת שָׁגֵם הוּא
הָיָה דְּאִקְטִיר גָּדוֹל, וְרוֹצֵה לְכַנֵּס לַעֲשׂוֹת הַכְּרוֹת עִמּוֹ, וְשָׁאַל מִי דָר
בְּכָאן? הַשִּׁיבוּ: בַּעַל-שָׁם. וַיִּמְלֵא פִּי שְׁחוֹק, וְאָמַר לְחֵבְרוֹ: זֶה הוּא
שְׁקָר וְטָעוֹת נִפְלָא מְאֹד, וְזֶה הוּא שְׁטוֹת יוֹתֵר מִטָּעוֹת שֶׁל הַמֶּלֶךְ.
חֵבְרִי! אֲסַפֵּר לְךָ הַשְׁקָר הַזֶּה כְּמָה וְכַמָּה הָעוֹלָם בְּטָעוֹת בְּשְׁקָר כְּזֶה.

מוכח או רק הגיוני

כאן רומז רבי נחמן לויכוח מהותי: בפילוסופיה יש אסכולה ראציונלית ואסכולה אמפירית. על פי האסכולה הראציונלית, די שהדבר הגיוני בכדי להחשיבו נכון, גם אם המציאות לא מוכיחה אותו. האסכולה האמפירית לועגת לכך, וסוברת שהמציאות היא המעבדה בה נדחות או מאומצות תיאוריות, על פי כללי הוכחה ידועים וברורים. על פי רוב ברור, שגם תיאוריה נפלאה אינה תורמת לחיים דבר כל עוד לא הוכחה מוחשית. החכם חווה את הראציונל שלו מוכה מול 'ארבעים חמישים עגלות עם חולים', שלמרבה התמיהה, הולכים להירפא אצל 'בעל שם', לא אצלו – ודעתו נטרפת. אך בחירתם של אנשים במי להאמין ועל ידי מי להירפא קשורה ישירות בהצלחה. לולי הצלחות לא היו באים אל בעל השם, והחכם מנסה להכות במציאות דרך הגיונו, שהוא זה שייצר אותו והוא זה שמאמין בו, ועל כן כל העולם חייב להאמין כמותו, אף על פי שיכל העולם היה בעיניו כלאי. לא עוד. כעת זה או הוא או המלך, ובנפשו הדבר, גם אם יישאר עירום מכל.

בְּתוֹךְ כֶּךָ הָיוּ רַעֲבִים, וּמִצְאוּ עֲדִין אֶצְלָם שְׁלֶשֶׁה-אַרְבָּעָה גְּדוֹלִים (סוג

מטבע). והלכו אל בית-התבשיל, (שקורין גאר-קעד), ושם מוצאים לאכל אפלו בעד שלשה או ארבעה גדולים, וצוו לתן להם מאכל, ונתנו להם. בתוך שהיו אוכלים, היו מספרים ומתלוצצים מהשקר וטעות של דבר הבעל-שם, והבעל הגאר-קעד שמע דבריהם, וחרה לו מאד, כי הבעל-שם היה חשוב שם מאד, ויאמר להם: אכלו לכם מה שיש לפניכם וצאו מכאן. אחר-כך בא לשם בן הבעל-שם, והם עדין היו מתלוצצים מן הבעל-שם בפני בנו, וגער בהם הבעל גאר-קעד על שהם מתלוצצים מן הבעל-שם בפני בנו, עד שהכה אותם הכה ופצוע ודחפם מביתו, וחרה להם מאד, ורצו לבקש משפט על המכה אותם, ונתישבו לילך אל הבעל הבית שלהם, שהניחו שם החבילות שלהם, להתיעץ עמו איך להשיג משפט על הנ"ל, ובאו וספרו לו, שבעל הגאר-קעד הכה אותם מאד. ושאל להם: למה? וספרו לו, שדברו על הבעל-שם. השיב להם: בנדאי אינו ישר להכות בני-אדם, אבל אתם לא עשיתם נכונה כלל, שדברתם על הבעל-שם, כי הבעל-שם חשוב כאן מאד. וראו, שאין בו ממש, וגם הוא בטעות, והלכו ממנו אל הפקיד, (והפקיד היה עכו"ם) וספרו לו המעשה, שהכו אותם. שאל: על מה? השיבו, שדברו על הבעל-שם, והכה אותם הפקיד הכה ופצוע ודחפם מביתו.

והלכו מזה לזה; ממושל למושל גבוה ממנו, עד שבאו לפני המיניסטר הנ"ל, ושם, לפני בית המיניסטר, עומדים אנשי-חיל, (דהינו וואכו), והודיעו להמיניסטר, שאיש אחד צריך אליו, וצוה שייכנס, ובא אותו החכם לפני המיניסטר, ותקף בבואו הכירו המיניסטר שזהו החכם חברו כנ"ל, והחכם לא הכירו מחמת שהיה בגדלה פזו, ותקף התחיל המיניסטר ודבר אליו: ראה תמימותי למה שהביא אותי, לגדלה פזו, ואל מה חכמתך הביאה אותך?

המפגש המחודש עם התם אינו מעניין את החכם כלל. הוא דורש

צדק כביכול, אבל הצדק מול העוול שנעשה לו אינו קש בעזרתו הוא מנסה עדין להכות 'במערכת המושחתת' שכנגדו, להוכיח שהוא הצודק.

העובדה שהוא עני נע ונד ונרדף כמו נעלמת מנגד עיניו, ממש כמו העובדה שהתם חברו מילדות הינו כעת במדרגה גבוהה. לכן הוא אינו שם לב להערת התם על תוצאות חכמתו.

ענה החכם ואמר: מאחר שאתה הוא חברי התם, מזה נספר אחר-כך; לעת עתה תן לי משפט על שהכו אותי, שאלו: למה? השיבו: בשביל שדברתי על הבעל-שם, שהוא שקר ומרמה גדולה. ענה התם המיניסטר ואמר: עדין אתה אוהז בחכמות שלך? ראה: אתה אמרת שאתה יכול לבוא על שלי בקל, ואני לא אוכל לבוא על שלך; ראה, שאני כבר באתי על שלך כנ"ל, ואתה עדין לא באת על שלי, ואני רואה, שזה קשה יותר, שאתה תבוא על תמימות שלי. ואף-על-פי-כן, מחמת שהיה מכיר בו מכבר בגדלתו, צנה לתת לו בגדים להלבישו, ובקשו שיאכל עמו.

בגדים, מה שלא היה לתם אלא אחד מאלו, כעת הוא זה שמשפק אותם לחכם, העשיר משכבר.

בשעת אכילתם התחילו לדבר יחד. התחיל החכם להוכיח לו דעתו הנ"ל, שאין מלך כלל. גער בו התם המיניסטר: הלא אני בעצמי ראיתי את המלך! השיב לו החכם בשחוק: אתה יודע בעצמך, שזה היה המלך? אתה מכיר אותו ואת אביו ואת זקנו שהיו מלכים? מאין אתה יודע שזה מלך? אנשים הגידו לך שזה מלך, ורמו אותך בשקר. וחרה להתם מאד מאד על דבר המלך על שהוא כופר במלך.

אז מה אם ראית את המלך

גם כשמבוקשו של החכם מ'כל העולם שנמצא בטעות' למצוא מי שכן ראה את המלך מתמלא, והנה חברו מתוקף תפקידו נמצא איתו, שוב אין החכם יכול להרשות לעצמו לסגת מעמדתו, כי בכך תימחק כל ההיסטוריה של פעולותיו ודעותיו - והוא עומד על נפשו, להמשיך לחפור לעצמו סוף בדרך אחרת...

בַּתוֹךְ כִּדְּבָא אֶחָד וְאָמַר: הֶעֱזָאזְל, (דְּהִינּוּ הַטִּייוֹל) שְׁלַח אַחֲרֵיכֶם, וְנִדְעֵזַע הַתָּם מְאֹד מְאֹד, וְרַץ וְסִפֵּר לְאַשְׁתּוֹ בְּפַחַד גְּדוֹל בְּאַשְׁרֵי שְׁהִנְ"ל שְׁלַח אַחֲרָיו, וְיַעֲצָה לוֹ אֶשְׁתּוֹ לְשַׁלַּח עֲבוּר הַבַּעַל-שָׁם, וְשַׁלַּח אַחֲרָיו, וּבָא הַבַּעַל-שָׁם וְנָתַן לוֹ קְמִיעוֹת וּשְׁמִירוֹת וְאָמַר לוֹ, שְׁעַתָּה לֹא יִפְחַד כָּלָל, וְהִיָּה לוֹ אֱמוּנָה גְּדוֹלָה בְּזָה. וְהָיוּ יוֹשְׁבִים עוֹד הַחֲכָם וְהַתָּם הַנְ"ל, וְשָׁאַל הַחֲכָם אוֹתוֹ: עַל מָה נִפְחַדְתָּ כָּל-כִּדְּבָא? אָמַר לוֹ: בְּשִׁבִיל הַנְ"ל, שְׁשַׁלַּח אַחֲרֵינוּ. שְׁחַק מִמֶּנּוּ: אֵתָה מֵאֲמִין, שְׁיִישׁ טִייוֹל? הַשִּׁיב לוֹ: וְאִם-כֵּן מִי הוּא זֶה שְׁשַׁלַּח אַחֲרֵינוּ? עֲנֵה הַחֲכָם וְאָמַר: בְּנֻדָּאי זֶהוּ אַחִי, שְׁרַצָּה שְׁיִתְרָאָה עִמִּי, וְשַׁלַּח אַחֲרֵי בְּמַרְמָה זוֹ. שְׁאַל אוֹתוֹ הַתָּם: אִם-כֵּן אֵיךְ עֲבַר עַל כָּל הַנוֹאֲרָטֻשׁ (הַשׁוֹמְרִים)? הַשִּׁיבוּ: בְּנֻדָּאי שְׁחַד אוֹתָם, וְהִם אוֹמְרִים בְּמַרְמָה וְשִׁקָּר, שְׁלֹא רָאוּ אוֹתוֹ כָּלָל.

בַּתוֹךְ כִּדְּחִזֵּר וּבָא אֶחָד וְאָמַר כְּנֻ"ל, שְׁהַטִּייוֹל שְׁלַח אַחֲרֵיהֶם, וְהַתָּם לֹא נִדְעֵזַע עִתָּה, וְלֹא הָיָה לוֹ שׁוּם פֶּחַד כָּלָל, מִחֲמַת הַשְּׁמִירָה שֶׁל הַבַּעַל-שָׁם כְּנֻ"ל. עֲנֵה וְאָמַר לְהַחֲכָם: עִתָּה מָה אֵתָה אוֹמֵר? אָמַר: אוֹדִיעַ לְךָ, שְׁיִישׁ לִי אַח, שְׁהוּא עִמִּי בְּכַעַס, וְעֲשֵׂה מַרְמָה זוֹ כְּדִי לְהַפְחִיד אוֹתִי. וְעַמְד וְשָׁאַל לְאוֹתוֹ שְׁבָא בְּשִׁבְלִים: וּמָה הוּא דְמוֹתוֹ שֶׁל זֶה שְׁשַׁלַּח אַחֲרֵינוּ? אֵיזָה פְּנִים יֵשׁ לוֹ וְאֵיזָה מַרְאֵה יֵשׁ לְשַׁעֲרוֹת שְׁלוֹ וְכוּ' וּכְפִּיּוֹצָא? הַשִּׁיב לוֹ: כִּדְּוְכָד. עֲנֵה הַחֲכָם וְאָמַר: רָאָה, זֶה

הוא מראה אחי הנ"ל. אמר לו התם: התלך עמם? השיב: הן, רק שיתנו עמי איזה אנשי-חיל, (שיהיו זלאגא) (שומרים מלויים) כדי שלא יצערו אותי, ונתן לו זלאגא, והלכו השני חכמים הנ"ל עם אותו האיש שבא בשבילם, וחזרו החיל, ושאל אותם התם המיניסטר: היכן הם החכמים הנ"ל? השיבו, אינם יודעים כלל איך נעלמו.

והנ"ל (הינו הטייוול) חטף אותם, את החכמים האלו הנ"ל, והביא אותם אל רפף וטיט, ושם היה יושב הטייוול על כסא בתוך הרפף, והשליכו את החכמים הנ"ל בתוך הרפף, והרפף היה עב ודבוק כמו דבק ממש, (שקורין קליי), ולא היו יכולים לזוז עצמן כלל בתוך הרפף, וצחקו (אלו החכמים) לאלו שהיו מיסרים אותם, דהינו הטייוול ונאנשיו): רשעים! על מה אתם מיסרים אותנו? וכי יש טייוול בעולם? אתם, רשעים, מיסרים אותנו בחנם (כי אלו החכמים הנ"ל עדין לא האמינו, שיש טייוול, רק אמרו שאנשים רשעים מיסרים אותם בחנם) והיו מנחים אלו השני חכמים בתוך עבי הרפף, והיו חוקרים מה זאת: אין זאת, רק שאנשים פוחזים, שהיינו מתקוטטים עמם איזה פעם, ועתה הם מיסרים אותנו כל-כך. והיו מתיסרים שם בענויים גדולים כמה שנים.

פעם אחת עבר התם המיניסטר הנ"ל לפני בית הבעל-שם, ונזכר בחברו החכם, ונכנס אל הבעל-שם, והטה עצמו אליו כדרך השרים, ושאל אותו אם אפשר שיראה אותו (הינו את החכם הנ"ל), ואם יוכל להוציאו משם, ואמר אל הבעל-שם: האתם זוכרים את החכם, ששלח הטייוול ונשא, ומאותו היום לא ראיתיו? השיבו: הן. ובקש ממנו, שיראה לו מקומו ויוציאו משם, ואמר לו הבעל-שם: בודאי אני יכול להראות לך מקומו ולהוציאו, רק שלא ילכו כי אם אני ואתה. והלכו יחד ועשה הבעל-שם מה שידע, ובאו

לשם, וְרָאָה, שֶׁהֵם מְנַחִים בְּעֵבִי טִיט וְרֹפֶשׁ, וְכִשְׂרָאָה הַחֲכָם אֶת
הַמִּינִיסְטָר, צָעַק אֵלָיו : אַחִי! רָאָה, שֶׁהֵם מַכִּים וּמַעֲנִים אוֹתִי כָּל-כָּךְ
הַרְשָׁעִים הַלְלוּ בְּחִנָּם. גָּעַר בּוֹ הַמִּינִיסְטָר : עֲדֵן אֶתָּה אוֹחִז בְּחֻמּוֹת
שֶׁלְךָ וְאִין אֶתָּה מֵאֲמִין בְּשׁוּם דָּבָר, וְלִדְבָרֶיךָ אֵלֹהִים אֲנִישִׁים? עֲתָה
רָאָה; הֲלֹא זֶה הוּא הַבַּעַל-שֵׁם, שֶׁהֵייתָ כּוֹפֵר בּוֹ, וְהוּא דִּיקָא יָכוֹל
לְהוֹצִיאָכֶם (וְהוּא יִרְאָה לָכֶם הָאֲמָת), וּבִקֵּשׁ הִתָּם הַמִּינִיסְטָר הֵן“ לִ
מִן הַבַּעַל-שֵׁם, שְׂיוֹצִיאָם וְיִרְאָה לָהֶם, שֶׁזֶהוּ טִייוֹל וְאִינָם אֲנִישִׁים,
וְעָשָׂה הַבַּעַל-שֵׁם מָה שֶׁעָשָׂה-וְנִשְׁאַרוּ עוֹמְדִים עַל הַיַּבֵּשָׁה, וְלֹא הָיָה
שֶׁם רֹפֶשׁ כָּלָל, וְאֵלֹהִים הַמְזִיקִים הֵן“ לִ נַעֲשׂוּ עַפְרָא בְּעֵלְמָא. אִז רָאָה
הַחֲכָם הֵן“ לִ וְהִכְרַח בְּעַל כְּרַחוֹ לְהוֹדוֹת עַל הַכֹּל שֶׁיֵּשׁ מְלָךְ וְכוּ’.

רבי נחמן מסיים את הסיפור בציוור יכולתו של אדם לייצר במו ידיו את
סופו ואת אובדנו, בכליון כל מה שיצר בחייו. בניגוד לתם שממיעוט
יכולות הגיע למדרגה רמה.

ברי שפרטי הציוור הינם מדומיינים, אך התוכן מדגים את התוצאות
האפשריות: סחרור אובדני עד ייסורים וכליה עקב טעות יסודית
בהערכת העצמי מול מה שלמעלה ממנו.

מעשה מחכם ותם²⁶

מעשה שני בעלי-בתים היו בעיר אחת, והיו גדולים בעשירות, והיה להם בתים גדולים, והיו להם שני בנים, לכל אחד בן אחד, ולמדו שניהם בחדר אחד. ואלו השני בנים היו אחד מהם בר-הבנה, והאחד היה תם (לא שהיה טפש, אלא שהיה לו שכל פשוט ונמוך) ואלו השני בנים היו אלהבים זה את זה מאד; אף-על-פי שהאחד היה חכם והאחד היה תם ומחו היה נמוך, אף-על-פי-כן אהבו זה את זה מאד.

למים התחילו השני בעלי בתים הנ"ל לירד, וירדו מטה מטה, עד שאבדו הכל ונעשו אביונים, ולא נשאר להם פי אם הבתים שלהם, והבנים התחילו להתנדל. אמרו האבות הנ"ל להבנים: אין בדינו לשלם עבורכם להחזיק אתכם; עשו לכם מה שתעשו. הלך התם ולמד מלאכת רצון (סנדלר)

והחכם, שהיה בר-הבנה, לא היה רצונו לעסק במלאכה פשוטה כזו, וישב בדעתו, שילך בעולם ויסתכל מה לעשות. והיה הולך ומשוטט בשוק, וראה עגלה גדולה עם ארבעה סוסים וחאמיטיש (כלי רתימת הסוסים), שהיתה רצה והולכת. ענה ואמר להסוחרים: מאין אתם? השיבו לו: מנארשא. להיכן אתם נוסעים? לנארשא. שאל אותם: שמה אתם צריכים משרתים? ראו שהוא בר-הבנה ומזרז, והוטב בעיניהם, וקבלו אותו עמם ונסע עמם ושמש אותם היטב מאד על הדרך. בבואו לנארשא, מאחר שהיה בר-הבנה, ישב עצמו: מאחר שכבר אני בנארשא, למה לי להתקשר עם אלו? אולי יש מקום טוב מהם? אלך ואבקש ונאראה. והלך בשוק, והתחיל לחקור ולשאל על האנשים שהביאוהו ואם יש טוב מהם, ואמרו לו, שהאנשים הללו הם הגונים, וטוב להיות אצלם, אך שקשה מאד להיות אצלם מחמת שהמשא ומתן

26 מתוך ספר ספורי מעשיות לרבי נחמן מברסלב – מעשה ט'

שלהם הוא למרחקים מאד.

הלך וראה משרתים של גועלבוין (חנייות הלבושה), שהיו הולכים בשוק- והיו הולכים כדרךכם, עם מיני חן שלהם בכובעיהם ובמנעליהם עם הקצוות בולטות ושאר מיני חן שיש להם בהלבושיהם - והוא היה בר-הבנה וחרף, וישר בעיניו מאד מחמת שהוא ענון נאה וגם הדבר בביתו במקומו. הלך אל האנשים שהביאוהו, ונתן להם תשואות חן, ואמר להם שאין נח לפניו להיות אצלם ועל מה שהביאוהו, בצד זה שמש אותם בדרך.

והלך ועמד עצמו אצל בעל-הבית אחד. ודרך המשרתים, שבתחלה צריכים להשכר בפחות ולעשות עבודות כבדות, ואחר-כך באים למעלות המשרתים הגדולים. והיה הבעל-הבית עושה עמו מלאכות כבדות, והיה שולחו לאדונים לשאת סחורה כדרך המשרתים, שצריכים לכף ידיהם תחת אציליהם להניח הבגד על בליטת היד ברחב הכתף, והיה כבד עליו מאד עבודה כזו. לפעמים היה צריך לעלות עם המשאוי הנ"ל על עליות הגבוהות, והיה קשה עליו העבודה וישב עצמו, כי היה פילוסוף בר-הבנה: מה לי לעבודה זו? הלא העקר הוא רק בשביל התכלית - לשא אשה ולהתפרנס, עדן איני צריך להסתכל על זה, על זה יהיה פנאי להבא, בשנים הבאות, כעת טוב לי להיות משוטט בארץ, להיות במדינות, להשביע עיני בעולם.

הלך בשוק וראה שנוסעים בעגלה גדולה סוחרים, ושאל אותם: להיכן אתם נוסעים? ללאגורנא (שם של עיר). התקחו אותי לשם? הן. וקבלו אותן לשם. ומשם הפליג לאטליא, משם-לשפאניא (ספרד). בין כך ובין כך עברו כמה שנים, ועל-ידי זה נעשה עוד חכם יותר מאחר שהיה במדינות רבות, וישב עצמו: כעת ראוי להביט על התכלית. והתחיל לחשב עם פילוסופיא שלו מה לעשות, ויישר בעיניו ללמד מלאכת צורף (בזהב), שהיא מלאכה גדולה ונאה, ויש בה חכמה, וגם היא מלאכה

עשיכה, והוא הִזָּה בר-הִבְנָה ופילוסוף, ולא הִצְרַף ללמד המְלַאכָה כְּמָה שְׁנִים, רק בְּרַבַּע שָׁנָה קִבַּל אֶת הָאֲמֵנוֹת וְנִעְשָׂה אִמּוֹן גְּדוֹל מְאֹד, וְהִזָּה בְּקִי בְּמִלְאכָה יוֹתֵר מִן הָאִמּוֹן שֶׁלְּמִדּוֹ.

אֲחֵר-כֵּן יֹשֵׁב עֲצֻמוֹ: אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בְּיָדֵי מְלַאכָה כְּזוֹ, אֶף-עַל-פִּי-כֵן אֵין דִּי לִי בְּזָה, הַיּוֹם חֲשׂוֹב זֹאת, פֶּן בְּזִמְן אֲחֵר יִחְשַׁב דְּבַר אֲחֵר. וְהִלֵּף וְהִעֲמִיד עֲצֻמוֹ אֶצֶל שְׁטִיין-שְׁנִיידֵר (חֲתוּי וְלִטוּשׁ אֲבָנִים טוֹבוֹת), וּמַחֲמַת הִבְנָה שְׁלוֹ, קִבַּל אֲמֵנוֹת הַזֹּאת גַּם-כֵּן בְּזִמְן מַעֲט, בְּרַבַּע שָׁנָה. אֲחֵר-כֵּן יֹשֵׁב עֲצֻמוֹ עִם הַפִּילוֹסוֹפִיָּא שְׁלוֹ: גַּם שֵׁשׁ בְּיָדֵי שְׁתֵּי הָאֲמֵנוֹת, מִי יוֹדֵעַ פֶּן לֹא יִחְשְׁבוּ שְׁנִיָּהִם; טוֹב לִי לְלַמֵּד אֲמֵנוֹת, שֶׁהִיא חֲשׂוֹבָה לְעוֹלָם. וְחָקַר בְּהִבְנָה וּפִילוֹסוֹפִיָּא שְׁלוֹ לְלַמֵּד דְּאִקְטִירִיא (מַקְצוֹעַ רְפוּאָה), שֶׁהוּא דְּבַר הַצְּרִיף וְחֲשׂוֹב תְּמִיד, וְדָרַף לְמוֹד דְּאִקְטִירִי-שְׁצָרִיכִין לְלַמֵּד מִקְדָּם לְשׁוֹן לְטִיין (לְטִינִית) וְהַכְּתָב, וְלְלַמֵּד חֻכְמוֹת פִּילוֹסוֹפִיָּא, וְהוּא מַחֲמַת הִבְנָתוֹ לְמַד גַּם זֹאת בְּזִמְן מַעֲט, בְּרַבַּע שָׁנָה, וְנִעְשָׂה דְּאִקְטִיר גְּדוֹל וּפִילוֹסוֹף וְחָכֵם בְּכָל הַחֻכְמוֹת.

אֲחֵר-כֵּן הִתְחִיל הָעוֹלָם לְהִיּוֹת בְּעֵינָיו כְּלֹא, כִּי מַחֲמַת חֻכְמָתוֹ שֶׁהִזָּה אִמּוֹן גְּדוֹל כְּזֶה וְחָכֵם וְדְאִקְטִיר כְּזֶה, הִזָּה כָּל אֶחָד מִבְּנֵי הָעוֹלָם בְּעֵינָיו כְּלֹא, וְיֹשֵׁב עֲצֻמוֹ לְעִשׂוֹת לוֹ תַּכְלִית וְלִשְׂאֵא אִשָּׁה, וְאָמַר בְּדַעְתּוֹ: אִם אִשָּׁא אִשָּׁה בְּכָאן, מִי יֵדַע מָה שְׁנִעְשָׂה מִמֶּנִּי? אֵלֶּךְ וְאִשׁוּב לְבֵיתִי לְמַעַן יִרְאוּ מָה שְׁנַהֲיָה מִמֶּנִּי, שֶׁהִיִּיתִי נֶעַר קָטָן, וְעִכְשָׁו בְּאֵתִי לְגִדְלָה כְּזוֹ! וְהִלֵּף וְנִסַּע לְבֵיתוֹ, וְהִזָּה לוֹ יִסּוּרִין גְּדוֹלִים בְּדָרַף, כִּי מַחֲמַת חֻכְמָתוֹ לֹא הִזָּה לוֹ עִם מִי לְדַבֵּר, וְלֹא הִזָּה מוֹצֵא אַכְסֵּנְיָא כְּרַצוֹנוֹ, וְהִזָּה לוֹ יִסּוּרִים הַרְבֵּה.

וְהִנֵּה נִשְׁלִיף כְּעַת אֶת מַעְשֵׂה הַחֻכֵּם, וְנִתְחִיל לְסַפֵּר בְּמַעְשֵׂה הַתָּם: הַתָּם הֵנִ"ל לְמַד מְלַאכָת רַצְעָנוֹת (סְנִדְלוֹרוֹת), וּמַחֲמַת שֶׁהִזָּה תָּם, לְמַד הַרְבֵּה עַד שֶׁקִּבַּל, וְלֹא הִזָּה בְּקִי בְּהָאֲמֵנוֹת בְּשִׁלְמוֹת, וְנִשְׂאֵא אִשָּׁה, וְהִזָּה מִתְּפָרְגִּס מִן הַמְּלַאכָה, וּמַחֲמַת שֶׁהִזָּה תָּם, וְלֹא הִזָּה בְּקִי בְּהַמְּלַאכָה כָּל-כֵּן, עַל כֵּן הִזָּה פְּרִנְסָתוֹ בְּדַחַק גְּדוֹל וּבְצַמְצוֹם, וְלֹא הִזָּה לוֹ פְּנִיאֵי

אָפּלוּ לֶאֱכֹל, כִּי הָיָה צָרִיךְ תַּמִּיד לַעֲסֹק בַּמְּלָאכָה, מַחֲמַת שְׂלֵא הָיָה יָכוֹל
הָאֲמֻנּוֹת בְּשִׁלְמוֹת, רַק בְּשַׁעַת הַמְּלָאכָה, בְּשַׁעַת שְׁהֵיָה נֹקֵב בַּמְרָצֵעַ וְהָיָה
מִכְּנִיס וּמוֹצֵיא הַחוּט הָעֵב שֶׁל הַתְּפִיכָה כְּדָרְךְ הַרְצָעִימִס, אִזּוּ הָיָה נוֹשֵׁף
חֲתִיכַת לָחֵם וְאוֹכֵל.

וּמִנְהַגּוֹ הָיָה, שֶׁהָיָה תַּמִּיד בְּשִׁמְחָה גְּדוֹלָה מְאֹד, וְהָיָה רַק מְלֵא שִׂמְחָה
תַּמִּיד. וְהָיוּ לוֹ כָּל הַמַּאֲכָלִים וְכָל הַמְּשַׁקָּאוֹת וְכָל הַמְּלַבּוּשִׁים, וְהָיָה
אוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: אִשְׁתִּי, תֵּן לִי לֶאֱכֹל! וְהָיְתָה נוֹתֵנָת לוֹ חֲתִיכַת לָחֵם וְאוֹכֵל.
אַחֵר-כֵּן הָיָה אוֹמֵר: תֵּן לִי הַרְטָב עִם קִטְנִית! וְהָיְתָה חוֹתֶכֶת לוֹ עוֹד
חֲתִיכַת לָחֵם וְאוֹכֵל. וְהָיָה מְשַׁבַּח וְאוֹמֵר: כַּמָּה יָפֵה וְטוֹב מְאֹד הַרְטָב
הַזֶּה! וְכֵן הָיָה מְצַוָּה לְתֵן לוֹ הַבָּשָׂר וּשְׂאֵר מַאֲכָלִים טוֹבִים כִּיּוֹצֵא בְּזָה,
וּבְעַד כָּל מַאֲכָל וּמַאֲכָל הָיְתָה נוֹתֵנָת לוֹ חֲתִיכַת לָחֵם, וְהוּא הָיָה מִתְעַנֵּג
מְאֹד מְזָה וְשַׁבַּח מְאֹד אֶת אוֹתוֹ הַמַּאֲכָל, כַּמָּה הוּא מִתְקֵן וְטוֹב, כִּי אֵלּוּ
הָיָה אוֹכֵל אוֹתוֹ הַמַּאֲכָל מִמֶּשׁ, וּבְאַמַּת הָיָה מְרַגֵּשׁ בְּאֲכִילָתוֹ הַלָּחֵם
טַעַם כָּל מַאֲכָל וּמַאֲכָל שֶׁהָיָה רוֹצֵה מַחֲמַת תַּמִּימוֹתוֹ וְשִׂמְחָתוֹ הַגְּדוֹלָה.
וְכֵן הָיָה מְצַוָּה: אִשְׁתִּי, תֵּן לִי שֶׁכֶר לְשִׁתוֹת! וְנִתְּנָה לוֹ מַיִם, וְהָיָה מְשַׁבַּח:
כַּמָּה יָפֵה הַשֶּׁכֶר הַזֶּה! תֵּן לִי דְבֵשׁ! וְנִתְּנָה לוֹ מַיִם, וְהָיָה מְשַׁבַּח גַּם-כֵּן
כַּ"ל. תֵּן לִי יַיִן וְכו' כִּיּוֹצֵא בְּזָה! וְנִתְּנָה לוֹ מַיִם, וְהָיָה מִתְעַנֵּג וּמְשַׁבַּח
אוֹתוֹ הַמְּשַׁקָּה כִּי אֵלּוּ הוּא שׁוֹתֵה אוֹתָהּ מִמֶּשׁ.

וְכֵן בַּמְּלַבּוּשִׁים, הָיָה לָהֶם בְּשִׁתְפוֹת, לוֹ וּלְאִשְׁתּוֹ, פְּעֻלָּה (מַעִיל פְּרוֹנָה
חֲרָפִי) אַחַד. וְהָיָה אוֹמֵר: אִשְׁתִּי, תֵּן לִי הַפְּעֻלָּה! כִּשְׁהָיָה צָרִיךְ לְלַבֵּשׁ
פְּעֻלָּה, כְּגוֹן לִילָף לְשׁוֹק, וְהָיְתָה נוֹתֵנָת לוֹ. כִּשְׁהָיָה צָרִיךְ לְלַבֵּשׁ טוֹלִיפ
(מַעִיל עֲלִיוֹן) לִילָף בֵּין אֲנָשִׁים, הָיָה אוֹמֵר: אִשְׁתִּי, תֵּן לִי הַטוֹלִיפ! וְהָיְתָה
נוֹתֵנָת לוֹ הַפְּעֻלָּה, וְהָיָה מִתְעַנֵּג מִמֶּנּוּ, וְהָיָה מְשַׁבַּח: כַּמָּה יָפֵה הַטוֹלִיפ
הַזֶּה! כִּשְׁהָיָה צָרִיךְ לְקַאֲפִטִין (קַפּוּטָה), כְּגוֹן לִילָף לְבֵית-הַכְּנֶסֶת, הָיָה
מְצַוָּה וְאוֹמֵר: אִשְׁתִּי, תֵּן לִי הַקַּאֲפִטִין! וְהָיְתָה נוֹתֵנָת לוֹ הַפְּעֻלָּה, וְהָיָה
מְשַׁבַּח וְאוֹמֵר: כַּמָּה יָפֵה וְנֶאֱהָה הַקַּאֲפִטִין הַזֶּה! וְכֵן כִּשְׁהָיָה צָרִיךְ לְלַבֵּשׁ

יופא (קפוטטה), היתה נותנת לו גם-כן הפעלץ, והיה משבח ומתענג גם-כן: כמה יפה ונאה היופא הזאת כנ"ל, וכן בכיוצא בזה והיה רק מלא שמחה וחדנה תמיד.

כשהיה גומר המנעל - ומן הסתם היה לו שלש קצוות, כי לא היה יכול האמנות בשלמות כנ"ל-היה לוקח המנעל בידו והיה משבח אותו מאד, והיה מתענג מאד ממנו והיה אומר: אשתי כמה יפה ונפלא המנעל הזה! כמה מתוק המנעל הזה! כמה מנעל של דבש וצוקיר (סכר) המנעל הזה! והיתה שואלת אותו: אם-כן מפני מה שארי רצענים נוטלים שלשה זהובים בעד זוג מנעלים, ואתה לוקח רק חצי טאלער (הינו זהוב וחצי)? השיב לה: מה לי בזה? זה מעשה שלי, וזה מעשה שלי! ועוד: למה לנו לדבר מאחרים! הלא נתחיל לחשב כמה וכמה אני מרויח במנעל זה מיד ליד: העור הוא בכך, הזפת והחוטאים וכו'-בכך, ושאר דברים כיוצא בזה-בכך, לאפקיס (המלוי שבין העורות)-בכך; ועתה אני מרויח מיד ליד עשרה גדולים, ומה אכפת לי רוח כזה מיד ליד!! והיה רק מלא שמחה וחדנה תמיד.

ואצל העולם היה ללעג, והשיגו תאנותם בו, שמצאו ממנו להתלוצץ כרצונם, כי היה נדמה למשגע, והיו באים בני-אדם, והתחילו בכונה לדבר עמו בשביל להתלוצץ, והיה אותו התם אומר: רק בלי ליצנות! ותקף שהשיבו לו בלי ליצנות, קבל דבריהם והתחיל לדבר עמו, כי יותר לא היה רוצה להעמיק לחשב חכמות, שגם זה בעצמו ליצנות, כי היה איש תם, וכשהיה רואה, שפונתם לליצנות, היה אומר: מה היה כשתהיה חכם ממני! הלא אני תהיה שוטה, כי מה אני נחשב!! וכשתהיה חכם ממני, אדרכא, אני תהיה שוטה!

(כל זה היה דרכי התם ועתה נחזר לענין ראשון) בתוך כך נעשה רעש, שהחכם הנ"ל נוסע ובא לכאן בגדלה וחקמה גדולה, וכך התם גם-כן לקראתו בשמחה גדולה, והיה אומר לאשתו: תן לי מהר היופא;

אלף לקראת חברי ידידי לראותו, ונתנה לו הפעלץ, והיה כץ לקראתו והחכם היה נוסע בעגלות-צב בגדלה ובא לקראתו התם הזה והיה שואל בשלומו באהבה, בשמחה: אחי חביבי! מה אתה עושה? ברוך המקום שהביאך, ואני זוכה לראותך! והחכם הנ"ל גם כל העולם היה בעיניו כלא כנ"ל, מכל-שכן איש כזה, שנדמה למשגע, אף אף-על-פי-כן, מחמת אהבת נעורים הגדולה שהיה ביניהם היה מקרבו, ונסע עמו לתוך העיר.

והשני בעלי-בתים הנ"ל, אביהם של אלו השני בנים, מתו בתוך אותה הזמן שהיה החכם משוטט במדינות, ונשארו הבתים שלהם, והתם, שהיה במקומו, נכנס לבית אביו וירשו, והחכם, שהיה במדינות, לא היה מי לקבל הבית, ונעשה פלה ואבוד בית החכם, ולא נשאר ממנו כלום, ולא היה להחכם מקום לכנס בו בבואו, ונסע לתוך אכסניא אחת, והיה לו שם ישורים, כי לא היתה האכסניא כרצונו, והתם הנ"ל מצא לו עתה עבדא חדשה, והיה כץ ובא בכל פעם מביתו להחכם באהבה, בשמחה, והיה רואה, שיש לו ישורין מהאכסניא ואמר התם להחכם: אחי, עול לביתי ותעמד אצלי, ואני אקבץ כל מה שיש לי בקמץ אחד, וכל ביתי - הכל לפניך כרצונך, וישר בעיני החכם, ונכנס לביתו ועמד אצלו.

והחכם היה מלא ישורים תמיד, כי הניח שם, שהוא חכם מפלג ואמן ונדאקטיר גדול מאד והיה בא שר אחד, וצנה לו, שיעשה לו טבעת של זהב ועשה לו טבעת נפלא מאד, וחקק שם ציורים בדרכים נפלאים מאד, וחקק שם אילו, שהיה נפלא מאד, ובא השר, ולא ישר בעיניו כלל הטבעת, והיה לו ישורים גדולים מאד, כי היה יודע בעצמו, שאלו היה הטבעת עם האילו הזה בשפאניא, היה חשוב ונפלא מאד.

וכן פעם אחד בא שר גדול והביא אבן טוב יקר, שפא ממרחקים, והביא לו עוד אבן טוב עם ציור, וצנה לו, שיציר כציור הזה על האבן טוב

שהביא וציר ממש כאותו הציור, רק ששגה בדבר אחד, שלא היה שום אדם מבין על זה, רק הוא לבדו. ובא השר וקבל האבן טוב, ויישר בעיניו, והיה לו להחכם הזה יסורים גדולים מן השגיאה: הלא עד היכן מגיע חכמתי, ועתה הזדמן לי שגיאה!

וגם בענין הדאקטירי היה לו יסורים: כשהיה בא לחולה, והיה נותן לו רפואה, שהיה יודע בברור, שאם ילך לו להחולה לחיים, בנדאי מחיב בברור להתרפאות מזה, כי היא רפואה נפלאה מאד, ואחר-כך מות החולה, והיו אומרים העולם, שמת על-ידו והיה לו יסורים גדולים מזה, וכן לפעמים נתן רפואה לחולה - ונתרפא, והיו אומרים העולם: מקרה הוא. והיה מלא יסורים תמיד.

וכן היה צריך למלבוש, וקרא החיט ונגע עמו, עד שלמדו לעשות המלבוש כרצונו, כמו שהיה יודע, וכן החיט ועשה המלבוש כרצונו, רק כנף אחד (שקורין לעפיל) שגה בו, ולא כונו יפה, והיה מצטער מאד, כי היה יודע בעצמו אף שבכאן הוא יפה, כי אינם מבינים על זה, אבל אם הייתי בשפאגנא עם הלעפיל הזה, הייתי לשחוק והייתי נדמה כמו יתיר (אדם שעושים ממנו לצנות) וכן היה מלא יסורים תמיד.

והתם היה רץ ובא בכל פעם אל החכם בשמחה, ומצאו, שהוא מצר ומלא יסורים ושאלו: הלא חכם ועשיר כמותך, על מה יש לך יסורים תמיד? הלא אני מלא שמחה תמיד. והיה בעיני החכם לשחוק, ונדמה בעיניו למשגע, ואמר לו התם: הלא סתם בני-אדם, שמתלוצצים ממני, הם שוטים, כי אם הפה חכמים ממני, הלא אדרבה, הם שוטים כנ"ל, מכל שכן חכם כמותך, ומה תהיה אם אתה חכם ממני? ענה התם ואמר להחכם: מי יתן, שתבוא אתה על מדרגה שלי! השיב החכם ואמר: זה אפשר להיות, שאני אבוא על שלך, שניטל ממני השכל, חס ושלום, או אהיה חולה, חס ושלום, ואהיה נעשה משגע, כי הלא מה אתה? איש משגע! אבל שאתה תבוא על שלי, זה אי אפשר בשום אופן, שתהיה

אתה חכם כמוני. השיב התם: אצל השם יתברך הכל אפשר, ויכול להיות כהרף עין, שאני אבוא על שלך ושחך החכם ממנו מאד. ואלו השני בנים היו נקראים בפי העולם, זה בכנוי חכם, וזה בכנוי תם, אף-על-פי שיש כמה חכמים ותמים בעולם, אף-על-פי-כן כאן היה נכר הדבר ביותר, כי שניהם ממקום אחד ולמדו ביחד, וזה נעשה חכם מפלג מאד, וזה היה תם גדול מאד, ובהסקאסקי (ספר מרשם התושבים), ששם כותבין כל אחד עם כנוי פאמעליא שלו, היו כותבין על זה כנוי חכם ועל זה כנוי תם. פעם אחד בא המלך על הסקאסקי, ומצא, שהיו כותבין שם אלו השני בנים, זה בשם חכם, וזה בשם תם, והיה בעיניו לפלא, שאלו השנים מכנים בשם חכם ותם, ונתאנה המלך לראותם וחשב המלך: אם אשלח אחריהם פתאם, שיבואו לפני-יתפחדו מאד, והחכם-יסתתמו טענותיו לגמרי, והתם גם-כן אפשר שיתגע מחמת פחד, ונתישב המלך לשלח חכם אחד אל החכם, ותם אל התם; רק איך מוצאין בעיר מלוכה תם, כי בעיר מלוכה על-פי-רב הם חכמים, רק שהממנה על האוצרות הוא תם דוקא, כי החכם אינם רוצים לעשות ממנה על האוצרות פן על ידי חקמתו ושכלו יוכל לבזבז האוצרות, על כן עושין ממנה על האוצרות תם דוקא.

וקרא המלך לחכם אחד ולאותו התם הנ"ל, ושלחם להשני בנים הנ"ל, ונתן בידם אגרות לכל אחד ואחד גם נתן בידם אגרת להגאבירניר (מושל המחוז) של הגאבערניא (הממשל המחוזי), שאלו השתי בנים הם תחת ממשלתו, וצנה בהאגרת, שהגאבירניר ישלח להם אגרות משמו להחכם והתם כדי שלא יתפחדו, ויכתב להם, שאין הדבר נחוץ, ואין המלך גוזר דוקא שיבואו רק הדבר תלוי ברצונם: אם הם רוצים-יבואו, רק שהמלך חפץ לראותם.

ונסעו אלו השלוחים - החכם והתם - ובאו להגאבירניר ונתנו לו האגרת ושאל הגאבירניר על אלו השני בנים, ואמרו לו, שהחכם הוא

חכם מפלג ועשיר גדול והתם הוא תם ביותר, ויש לו כל המלבושים של הפעלץ פנ"ל, ונתיעץ הגאבירניר, שבודאי אין ראוי להביאו לפני המלך בלבוש פעלץ, ועשה לו מלבושים כראוי, והניח בתוך העגלות-צב של התם, ונתן להם אגרות פנ"ל, ונסעו השלוחים ובאו לשם ונתנו האגרות להם: החכם-להחכם, והתם-להתם. והתם, תכף שהגיע לו האגרת, אמר להתם השליח שהביאו: הלא איני יודע מה כתוב בו; קרא אותו לפני! השיב לו: אני אספר לך בעל-פה מה שכתוב בו-שהמלך רוצה שתבוא אליו. שאל תכף: רק בלי ליצנות! השיב לו: בודאי אמת, בלי ליצנות, ונתמלא שמחה תכף ורץ ואמר לאשתו: אשתי, המלך שלח בשבילי! ושאלה אותו: על מה ולמה? ולא היה לו פנאי להשיבה ככל, ותכף נדדכו בשמחה והלך ונסע עם השליח תכף, ונכנס וישב בתוך העגלות-צב ומצא שם הבגדים הנ"ל ושמח יותר ויותר.

בתוך-כך נשלחו מסירות על הגאבירניר, שהוא עושה עולות, והעבירו המלך, ונתיעץ המלך, שטוב, שיהיה גאבירניר איש תם, שהתם ינהג המדינה באמת וישר מחמת שאינו יודע חכמות והמצאות ונמלך המלך לעשות את התם הנ"ל גאבירניר, ושלח המלך פקדו שיהתם הנ"ל, ששלח אחריו, הוא היה גאבירניר והוא צריך לנסע דרך העיר של הגאבערניא, ויעמדו על השערים של העיר, ותכף בבואו, יעקבו אותו ויכתירו אותו בהתמנות הזאת, שיהיה גאבירניר, וכן עשו ועמדו על השערים, ותכף בעברו שם, עקבו אותו ואמרו לו, שהוא נעשה גאבירניר ושאל ואמר: רק בלי ליצנות! השיבו לו: בודאי בלי שום ליצנות ונעשה התם תכף גאבירניר בתקף ועז.

ועתה, שנתרומם מזלו-ומזל מחכים-ובא לו קצת הבנה, אף-על-פי-כן לא השתמש כלל בחכמתו, רק נהג בתמימותו כבראשונה והנהיג את המדינה בתמימות, באמת ובישר, ועולה לא נמצא בו, ועל הנהגת המדינה אין צריכין שכל גדול וחכמות, רק על פי הישר בתמימות.

כְּשָׁבָאוּ לִפְנֵינוּ שְׁנַיִם לְדִין, הָיָה אוֹמֵר: אֵתָה זְכַאֵי וְאֵתָה חֲזִיב, כִּפִּי תַמְיִמוֹתוֹ בְּאֵמֶת, בְּלִי שׁוּם עֲרָמָה וּמְרָמָה, וְכֵן נִהַג הַכֹּל בְּאֵמֶת. וְהָיוּ אוֹהֲבִים אוֹתוֹ הַמְּדִינָה מְאֹד, וְהָיָה לוֹ יוֹעֲצִים אוֹהֲבִים בְּאֵמֶת, וּמְחַמֵּת הָאֱהָבָה יַעֲצֵ לוֹ אֶחָד: בְּאֲשֶׁר שֶׁבְּנֵדָאֵי בְּהִכְרַח תַּהֲיָה קְרוּא אֶל הַמְּלָךְ שֶׁתְּבוֹא לִפְנֵינוּ, כִּי הֲלֹא כָּבֵר שְׁלַח אַחֲרֶיךָ וְגַם הִדְרֶךְ-שֶׁהַגַּאבִּירִיר מְכַרַח לְבוֹא לִפְנֵי הַמְּלָךְ, וְעַל כֵּן אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵתָה כֶּשֶׁר מְאֹד, וְלֹא יִמְצָא בְּךָ שׁוּם עֲוֹלָה בְּהִנְהַגְתְּךָ הַמְּדִינָה, אֶף-עַל-פִּי-כֵן דְרֶךְ הַמְּלָךְ בְּדַבְּרֵיו לְנִטּוֹת בְּדַבְּרֵיו לְצַד אַחַר, לְדַבֵּר חֲכָמוֹת וּלְשׁוֹנוֹת אַחֲרִים, עַל כֵּן נֶאֱמָר וְדֶרֶךְ-אֶרְךָ - שֶׁתּוֹכֵל לְהִשְׁיבוֹ; עַל כֵּן טוֹב, שֶׁאֲלַמְּדֶךָ חֲכָמוֹת וּלְשׁוֹנוֹת, וְנִתְקַבֵּל הַדְּבָר בְּעֵינֵי הַתָּם וְאָמַר: מָה אֲכַפֵּת לִי אִם אֲלַמְּד חֲכָמוֹת וּלְשׁוֹנוֹת?! וְתִכְרַךְ עֲלֶיהָ עַל דַּעְתּוֹ, שֶׁחֲבָרוֹ הִחֲכֵם אָמַר לוֹ, שֶׁאֵי אֲפֶשֶׁר בְּשׁוּם אִפְּן שֶׁהוּא יָבוֹא עַל שְׁלוֹ, וְהִנֵּה עֲתָה כָּבֵר בָּא עַל חֲכָמְתוֹ (וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁכָּבֵר הָיָה יוֹדֵעַ חֲכָמוֹת, לֹא הָיָה מְשַׁתְּמֵשׁ עִם הַחֲכָמוֹת כָּלֵל, רַק נִהַג הַכֹּל בְּתַמְיִמוֹתוֹ כְּבָרָא שׁוֹנָה)

אֶחָר-כֵּן שְׁלַח הַמְּלָךְ, שֶׁיָּבוֹא זֶה הַתָּם הַגַּאבִּירִיר אֵלָיו, וְנִסְעֵ אֵלָיו, וְדַבֵּר הַמְּלָךְ עִם הַתָּם בְּתַחֲלָה מִהִנְהַגְתַּ הַמְּדִינָה - וְהוּיטֵב בְּעֵינֵי הַמְּלָךְ מְאֹד מְאֹד, כִּי רָאָה, שֶׁהוּא מִתְּנַהֵג בִּישֶׁר וְאֵמֶת גְּדוֹל, בְּלִי שׁוּם עֲוֹלָה וּמְרָמָה. אֶחָר-כֵּן הִתְחִיל הַמְּלָךְ לְדַבֵּר חֲכָמוֹת וּלְשׁוֹנוֹת-וְהִשְׁיבוֹ הַתָּם כְּרֵאוּי, וְהוּיטֵב בְּעֵינֵי הַמְּלָךְ זֹאת בְּיוֹתֵר וְיוֹתֵר, וְאָמַר: אֲנִי רוֹאָה, שֶׁהוּא חֲכָם כְּזֶה, וְאֶף-עַל-פִּי-כֵן הוּא מִתְּנַהֵג בְּתַמְיִמוֹת כְּזֶה! וְיִיטֵב בְּעֵינֵי הַמְּלָךְ מְאֹד מְאֹד וּמִנֵּה הַמְּלָךְ אוֹתוֹ, שֶׁיְהִיָּה מִיַּנְיִסְטֵר (שׂוֹר) עַל כָּל הַמִּינִיסְטֵרִישׁ (שְׂרִים), וְצִנָּה לוֹ מְקוֹם מִיַּחַד, שֶׁשָּׁם יְהִיָּה יְשִׁיבְתוֹ, וְצִנָּה, שֶׁיִּבְנֶה לוֹ חוֹמוֹת נְאוֹת וּמִפְּאֲרוֹת כְּרֵאוּי, וְנִתֵּן לוֹ כֶּתֶב עַל הַתְּמַנּוֹת הַזֹּאת, שֶׁיְהִיָּה מִיַּנְיִסְטֵר כִּי"ל וְכֵן הָיָה, שֶׁבָּנוּ לוֹ בְּנִינִים כִּי"ל, בְּאוֹתוֹ הַמְּקוֹם שֶׁצִּנָּה הַמְּלָךְ, וְהִלְךְ וְקִבֵּל הַגְּדֻלָּה בְּתַקְוָה.

וְהַחֲכָם הַיְ"ל, כְּשָׁבָא אֵלָיו הָאֲגֵרָת מִהַמְּלָךְ כִּי"ל, הִשְׁיֵב לְהַחֲכָם

שְׁהִיָּאָה: הַמִּתְּנוּ וְלִין פּוּה, וַיִּנְדְּבֵר, וַיִּנְתִּישֵׁב. לַעֲרֹב עָשָׂה עֲבוּרוֹ סֵעֲדָה
 גְּדוּלָּה, בְּתוֹךְ סֵעֲדָתוֹ נִתְחַכֵּם הַחֲכָם בְּחֻכְמָתוֹ וּפִילוֹסוֹפִיָּה שְׁלוֹ, וְעֵנָה
 וְאָמַר: מַה זֹּאת, שְׁהַמְלִיךְ כְּזֶה יִשְׁלַח אַחֲרַי, עֲבוּר שְׁפַל בְּרַךְ כְּמוֹנֵי, וּמַה
 אֲנִי, שְׁהַמְלִיךְ יִשְׁלַח אַחֲרַי! הֲלֹא מֶלֶךְ כְּזֶה יִשֵּׁשׁ לוֹ מִמְּשָׁלָה וּגְדֻלָּה כְּזוֹ-
 וְאֲנִי שְׁפַל וְנִבְזָה כְּנֶגֶד מֶלֶךְ גְּדוֹל וְנוֹרָא כְּזֶה, וְאֵיךְ יִתְיַשֵּׁב זֹאת בְּדַעַת,
 שְׁמֶלֶךְ כְּזֶה יִשְׁלַח עֲבוּר שְׁפַל כְּמוֹנֵי? אִם אָמַר בְּשִׁבִיל חֻכְמָתִי - מַה אֲנִי
 כְּנֶגֶד הַמְּלִיךְ? וְכִי אֵין לְהַמְלִיךְ חֻכְמִים? וְגַם הַמְּלִיךְ בְּעֲצָמוֹ בּוֹדָאֵי חֻכָּם
 גְּדוֹל, וּמַה הַדְּבָר הַזֶּה, שְׁהַמְלִיךְ יִשְׁלַח עֲבוּרֵי? וַיִּשְׁתּוֹמֵם עַל זֶה מְאֹד
 מְאֹד. עֵנָה וְאָמַר זֶה הַחֲכָם (הַיְנוּ הַחֲכָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁהוּא חֲבֵרוֹ שֶׁל
 הַתָּם, כִּי כָל זֶה- הַכֹּל מִדְּבָרָיו שֶׁל אוֹתוֹ הַחֲכָם הָרִאשׁוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁל הַתָּם,
 שְׁאֲחֵר שֶׁהִשְׁתּוֹמֵם וְהִתְמַיֵּה עֲצָמוֹ מְאֹד כִּי-“ל עֵנָה בְּעֲצָמוֹ דְּבָרִים אֵלוֹ
 וְאָמַר לְהַחֲכָם הַשְּׁלִיחַ): תִּדַע מַה שְּׂאֲנִי אוֹמֵר דְּעַתִּי, שֶׁבְּהִכְרַח הַדְּבָר
 מוּיָב וּמְבָרָר, שְׂאֵין מֶלֶךְ בְּעוֹלָם כָּלֵל, וְכָל הָעוֹלָם טוֹעִים בְּשִׁטּוֹת הַזֶּה,
 שְׁסוֹבְרִים, שֵׁשׁ מֶלֶךְ. וְרָאָה וְהִבּוּ, אֵיךְ אֶפְשָׁר זֹאת, שְׁכָל בְּנֵי-הָעוֹלָם
 יִמְסְרוּ עֲצָמוֹ לְסִמְךָ עַל אִישׁ אֶחָד, שֶׁהוּא הַמְּלִיךְ? בּוֹדָאֵי אֵין מֶלֶךְ בְּעוֹלָם
 כָּלֵל. הַשִּׁיב הַחֲכָם הַשְּׁלִיחַ הַנִּי-“ל: הֲלֹא אֲנִי הִבֵּאתִי לָךְ אֲגָרֶת מִהַמְּלִיךְ!
 שְׂאֵל אוֹתוֹ הַחֲכָם הָרִאשׁוֹן הַנִּי-“ל: הַאֲתָה בְּעֲצָמְךָ קִבַּלְתָּ הָאֲגָרֶת מִיַּד
 הַמְּלִיךְ בְּעֲצָמוֹ מִמֶּשׁ? הַשִּׁיב לוֹ: לֹא, רַק אִישׁ אַחֵר נָתַן בְּיַדִּי הָאֲגָרֶת
 בְּשֵׁם הַמְּלִיךְ. עֵנָה וְאָמַר: עֵתָה רָאָה בְּעֵינֶיךָ, שְׁדְּבָרֵי בָּנִים, כִּי אֵין מֶלֶךְ
 כָּלֵל. וְחִזַּר וְשְׂאֵל אוֹתוֹ: תֹּאמַר לִי; הֲלֹא אֲתָה מִן הָעִיר מְלוּכָה וּמְגֻדָּל
 שָׁם מִיָּמֶיךָ, הַגִּידָה לִי: הֲרֹאֵית מִיָּמֶיךָ אֶת הַמְּלִיךְ? הַשִּׁיב לוֹ: לֹא (כִּי
 בְּאֻמָּת כֹּן הַדְּבָר, שְׁלֹא כָל אֶחָד וְאֶחָד זוֹכֵה לְרֹאוֹת אֶת הַמְּלִיךְ, כִּי אֵין
 הַמְּלִיךְ מִתְרַאֶה, רַק בְּעֵתִים רְחוּקוֹת מְאֹד) עֵנָה הַחֲכָם הָרִאשׁוֹן וְאָמַר:
 עֵתָה רָאָה גַם רָאָה, שְׁדְּבָרֵי בְּרוּרִים וּמְבָרָרִים שְׁבּוֹדָאֵי אֵין מֶלֶךְ כָּלֵל, כִּי
 הֲלֹא אֶפְלוֹ אֲתָה לֹא רֹאֵית אֶת הַמְּלִיךְ מֵעוֹלָם. שׁוּב שְׂאֵל הַחֲכָם הַשְּׁלִיחַ:
 אִם כֹּן מִי מְנַהֵג הַמְּדִינָה? הַשִּׁיב הַחֲכָם הָרִאשׁוֹן: זֹאת אֲנִי אֶסְפֵּר לָךְ

הברור, כי ממני תשאַל, כי אני בקי בְּזֶה, כי הייתי מְשׁוּטָט בַּמְדִּינֹת, והייתי בַּמְדִּינָה אִיטָלְיָה, וְכֵן הַמְנַהֵג-שֵׁשׁ שְׁבָעִים שָׂרֵי יוֹעֲצִים (שְׁקוֹרִין כֹּהֲנֵי־הַיִּירִין), וְהֵם עוֹלָיִם וּמְנַהֲיָגִים הַמְדִּינָה זְמוֹן מִיַּחַד, וְעַם זֶה הַשְּׂרָרוֹת חוֹלְקִין עִצְמוֹן כָּל בְּנֵי-הַמְדִּינָה בְּזֶה אַחַר זֶה, וְהַתְּחִילוּ דְבָרָיו לְכַנֵּס בְּאַזְנֵי הַחֶכֶם הַשְּׁלִיחַ, עַד שֶׁהִסְכִּימוּ וּנְגְרוּ, שֶׁבְּנֻדָּאֵי אֵין מְלַךְ בְּעוֹלָם כָּלֵל.

שוב ענה הַחֶכֶם הַרְאִשׁוֹן: הַמֶּתֶן עַד הַבְּקָר, אֲבָרָר לָךְ עוֹד בְּבִירוֹ אַחַר בְּרוֹר, שְׂאִין מְלַךְ בְּעוֹלָם כָּלֵל. וַיִּשְׁכַּם הַחֶכֶם הַרְאִשׁוֹן בַּבְּקָר (הַחֶכֶם, שֶׁהוּא חִבְרוֹ שֶׁל הַתָּם אֲנוּ קוֹרְאִים אוֹתוֹ תְּמִיד בְּשֵׁם הַחֶכֶם הַרְאִשׁוֹן), וְהַקִּיץ אֶת חִבְרוֹ הַחֶכֶם הַשְּׁלִיחַ וְאָמַר לוֹ: בּוֹא עִמִּי אֶל הַחוּץ, וְאַרְאֶךָ הַדְּבָר בְּבִירוֹ, אֵיךְ הָעוֹלָם כָּלוּ בְּטַעוֹת, וּבְאַמָּת אֵין מְלַךְ כָּלֵל, וְכֻלָּם בְּטַעוֹת גְּדוֹל. וְהִלְכוּ בְּשׁוֹק, וְרָאוּ אִישׁ-חֵיל אֶחָד, וְתַפְסוּ אוֹתוֹ וְשָׂאֻהוּ אוֹתוֹ: לְמִי אַתָּה עוֹבֵד? הַשִּׁיב: אֶת הַמְּלֶכֶךְ. (שְׂאֻלוֹ אוֹתוֹ): הַרְאִיתָ אֶת הַמְּלֶכֶךְ מִיְמֶיךָ? לָאוּ. עֲנֵה וְאָמַר: רָאֵה, הַיֵּשׁ שְׁטוֹת כְּזֹה?! שׁוּב הִלְכוּ אֶל אֲדוֹן אֶחָד מִן הַחֵיל, וְנִכְנְסוּ עִמּוֹ בַּדְּבָרִים, עַד שֶׁשְׂאֻלוֹהוּ: לְמִי אַתָּה עוֹבֵד? אֶת הַמְּלֶכֶךְ. הַרְאִיתָ אֶת הַמְּלֶכֶךְ? לָאוּ. עֲנֵה וְאָמַר: עַתָּה רָאֵה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהַדְּבָר מְבָרָר, שְׁפָלָם טוֹעִים, וְאֵין מְלַךְ כָּלֵל בְּעוֹלָם, וְנִסְכָּם בִּינֵיהֶם הַדְּבָר, שְׂאִין מְלַךְ כָּלֵל.

ענה הַחֶכֶם וְאָמַר עוֹד: בּוֹא וְנִסֶּע וְנִלְךְ בְּעוֹלָם, וְאַרְאֶךָ עוֹד אֵיךְ כָּל הָעוֹלָם כָּלוּ בְּטַעוֹתִים גְּדוֹלִים, וְהָיוּ הוֹלְכִים וְנוֹסְעִים בְּעוֹלָם, וּבְכָל מְקוֹם שֶׁבָּאוּ, מִצְאוּ אֶת הָעוֹלָם בְּטַעוֹת וּדְבַר הַמְּלֶכֶךְ הִנֵּ"ל נַעֲשֶׂה אֲצֻלָּם לְמִשְׁלַל, וּבְכָל מְקוֹם שֶׁמִּצְאוּ הָעוֹלָם בְּטַעוֹת, לְקַחוּ אֶת הַמְּלֶכֶךְ לְמִשְׁלַל: כְּמוֹ שֶׁזֶה אָמַת, שֵׁשׁ מְלָךְ, כִּן הַדְּבָר הַזֶּה וְהָיוּ הוֹלְכִים וְנוֹסְעִים עַד שֶׁפָּלָה מֵה שֶׁבִּינָם, וְהַתְּחִילוּ לְמַכֵּר סוּס אֶחָד וְאַחַר-כֵּן הַשְּׂנִי, עַד שֶׁמָּכְרוּ כָּלָם, עַד שֶׁהִכְרִחוּ לִילֵךְ רַגְלִי, וְתְּמִיד הָיוּ חוֹקְרִים הָעוֹלָם, וּמִצְאוּ שֶׁהָעוֹלָם בְּטַעוֹת וְנַעֲשׂוּ עֲנִיִּים הוֹלְכֵי רַגְלִי, וְנִסְתַּלַּק חֲשִׁיבוֹתָם, וְלֹא הָיוּ נִחְשָׁבִים כָּלֵל, כִּי לֹא הָיוּ מִשְׁגִּיחִים עֲלֵיהֶם כָּלֵל, עַל אֲבִיוֹנִים כְּמוֹתָם.

ונתגלגל הדבר, והיו הולכים וסובבים, עד שבאו אל העיר, שדר בה המיניסטור הנ"ל (שהוא התם, חברו של החכם הנ"ל), ושם, באותה העיר, היה בעל-שם אמתי, והיה חשוב מאד, כי עשה דברים נפלאים, ואפלו בין השרים היה חשוב ומפרסם, ואלו החכמים באו לאותה העיר, והלכו וסבבו ובאו לפני בית הבעל-שם, וראו, שהיו עומדים שם כמה עגלות-ארבעים וחמשים-עם חולים, וסבר החכם, ששם דר דאקטיר, והיה רוצה לפנס לביתו מחמת שגם הוא היה דאקטיר גדול, ורצה לפנס לעשות הפרות עמו, ושאל מי דר בכאן? השיבו: בעל-שם. וימלא פיו שחוק, ואמר לחברו: זה הוא שקר וטעות נפלא מאד, וזה הוא שטות יותר מטעות של המלך. חברי! אספר לך השקר הזה כמה וכמה העולם בטעות בשקר כזה.

בתוך כך היו רעבים, ומצאו עדין אצלם שלשה-ארבעה גדולים (סוג מטבע). והלכו אל בית-התבשיל, (שקורין גאר-קעד), ושם מוצאים לאכל אפלו בעד שלשה או ארבעה גדולים, וצוו לתן להם מאכל, ונתנו להם. בתוך שהיו אוכלים, היו מספרים ומתלוצצים מהשקר וטעות של דבר הבעל-שם, והבעל הגאר-קעד שמע דבריהם, וחרה לו מאד, כי הבעל-שם היה חשוב שם מאד, ויאמר להם: אכלו לכם מה שיש לפניכם וצאו מכאן. אחר-כך בא לשם בן הבעל-שם, והם עדין היו מתלוצצים מן הבעל-שם בפני בנו, ונער בהם הבעל גאר-קעד על שהם מתלוצצים מן הבעל-שם בפני בנו, עד שהכה אותם הכה ופצוע ודחפם מביתו, וחרה להם מאד, ורצו לבקש משפט על המכה אותם, ונתישבו לילך אל הבעל הבית שלהם, שהניחו שם החבילות שלהם, להתנעץ עמו איך להשיג משפט על הנ"ל, ובאו וספרו לו, שבעל הגאר-קעד הכה אותם מאד. ושאל להם: למה? וספרו לו, שדברו על הבעל-שם. השיב להם: בנדאי אינו ישר להכות בני-אדם, אבל אתם לא עשיתם נכונה כלל, שדברתם על הבעל-שם, כי הבעל-שם חשוב כאן מאד. וראו, שאין

בו ממש, וגם הוא בטעויות, והלכו ממנו אל הפקיד, (והפקיד הנה עכו"ם) וספרו לו המעשה, שהכזו אותם. שאל: על מה? השיבו, שדברו על הבעל-שם, והכה אותם הפקיד הכה ופצוץ ודחפם מביתו.

והלכו מזה לזה; ממושל למושל גבוה ממנו, עד שבאו לפני המיניסטר הנ"ל, ושם, לפני בית המיניסטר, עומדים אנשי-חיל, (דהינו וואכו), והודיעו להמיניסטר, שאיש אחד צריך אליו, וצוה שיכנס, ובא אותו החכם לפני המיניסטר, ותכף בבואו הפירו המיניסטר שזהו החכם חברו פנ"ל, והחכם לא הפירו מחמת שהיה בגדלה כזו, ותכף התחיל המיניסטר ודבר אליו: ראה תמימותי למה שהביא אותי, לגדלה כזו, ואל מה חכמתך הביאה אותך?

ענה החכם ואמר: מאחר שאתה הוא חברי התם, מזה נספר אחר-כך; לעת עתה תן לי משפט על שהכזו אותי, שאלו: למה? השיבו: בשביל שדברתי על הבעל-שם, שהוא שקר ומרמה גדולה. ענה התם המיניסטר ואמר: עדין אתה אוחז בחכמות שלך? ראה: אתה אמרת שאתה יכול לבוא על שלי בקל, ואני לא אוכל לבוא על שלך; ראה, שאני כבר באתי על שלך פנ"ל, ואתה עדין לא באת על שלי, ואני רואה, שזה קשה יותר, שאתה תבוא על תמימות שלי. ואף-על-פי-כן, מחמת שהיה מכיר בו מכבר בגדלתו, צנה לתת לו בגדים להלבישו, ובקשו שיאכל עמו.

בשעת אכילתם התחילו לדבר יחד. התחיל החכם להוכיח לו דעתו הנ"ל, שאין מלך כלל. גער בו התם המיניסטר: הלא אני בעצמי ראיתי את המלך! השיב לו החכם בשחוק: אתה יודע בעצמך, שזה הנה המלך? אתה מכיר אותו ואת אביו ואת זקנו שהיו מלכים? מאין אתה יודע שזה מלך? אנשים הגידו לך שזה מלך, ורמו אותך בשקר. וחרה להתם מאד מאד על דבר המלך על שהוא כופר במלך.

בתוך כך בא אחד ואמר: העזאזל, (דהינו הטייוול) שלח אחריכם, ונדעזעזע התם מאד מאד, וכך וספר לאשתו בפחד גדול באשר שהנ"ל

שֶׁלַח אַחֲרָיו, וְיַעֲצֶה לוֹ אֶשְׁתּוֹ לְשַׁלַּח עֲבוּר הַבְּעַל-שָׁם, וְשַׁלַּח אַחֲרָיו, וּבֹא הַבְּעַל-שָׁם וְנָתַן לוֹ קִמְיֹעוֹת וְשִׁמְיֹרוֹת וְאָמַר לוֹ, שְׁעִתָּה לֹא יִפְחַד כָּלֵל, וְהִיָּה לוֹ אַמּוּנָה גְדוֹלָה בְּזֶה. וְהָיוּ יוֹשְׁבֵים עוֹד הַחֲכָם וְהַתָּם הַנִּי"ל, וְשָׁאַל הַחֲכָם אוֹתוֹ: עַל מָה נִפְחַדְתָּ כָּל-כָּךְ? אָמַר לוֹ: בְּשִׁבִיל הַנִּי"ל, שֶׁשַּׁלַּח אַחֲרֵינוּ. שָׁחַק מִמָּנוּ: אֵתָּה מֵאֲמִין, שְׁיֵשׁ טִיּוּלוֹ! הֲשִׁיב לוֹ: וְאִם-בֶּן מִי הוּא זֶה שֶׁשַּׁלַּח אַחֲרֵינוּ? עָנָה הַחֲכָם וְאָמַר: בְּנֵדָאִי זֶהוּ אַחִי, שֶׁרָצָה שְׁיִתְרָאָה עִמִּי, וְשַׁלַּח אַחֲרֵי בְּמִרְמָה זֹו. שָׁאַל אוֹתוֹ הַתָּם: אִם-בֶּן אִידָּ עָבַר עַל כָּל הַנוֹאֲרָטֵשׁ (הַשׁוּמְרִים)? הֲשִׁיבוֹ: בְּנֵדָאִי שֶׁחַד אוֹתָם, וְהִם אוֹמְרִים בְּמִרְמָה וְשָׁקֵר, שֶׁלֹּא רָאוּ אוֹתוֹ כָּלֵל.

בְּתוֹךְ כֵּךְ חִזַּר וּבֹא אֶחָד וְאָמַר כְּנִי"ל, שֶׁהִטְיִינֹול שַׁלַּח אַחֲרֵיהֶם, וְהַתָּם לֹא נִדְדַעְזַע עִתָּה, וְלֹא הִיָּה לוֹ שׁוּם פֶּחַד כָּלֵל, מִחֲמַת הַשְּׁמִירָה שֶׁל הַבְּעַל-שָׁם כְּנִי"ל. עָנָה וְאָמַר לְהַחֲכָם: עִתָּה מָה אֵתָּה אוֹמֵר? אָמַר: אוֹדִיעַ לָךְ, שְׁיֵשׁ לִי אֵח, שֶׁהוּא עִמִּי בְּכַעַס, וְעֹשֶׂה מְרָמָה זֹו כְּדִי לְהַפְחִיד אוֹתִי. וְעַמַּד וְשָׁאַל לְאוֹתוֹ שָׁבֵא בְּשִׁבִילָם: וּמָה הוּא דְמוֹתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁשַּׁלַּח אַחֲרֵינוּ? אִיזָּה פְּנִים יֵשׁ לוֹ וְאִיזָּה מְרָאָה יֵשׁ לְשַׁעֲרוֹת שְׁלוֹ וְכוּ' וְכִיּוֹצֵא? הֲשִׁיב לוֹ: כֵּךְ וְכֵךְ. עָנָה הַחֲכָם וְאָמַר: רָאָה, זֶה הוּא מְרָאָה אַחִי הַנִּי"ל. אָמַר לוֹ הַתָּם: הַתִּלְךָ עִמָּם? הֲשִׁיב: הֵן, רַק שֶׁתִּתֵּן עִמִּי אִיזָּה אֲנָשִׁי-חֵיִל, (שְׁיֵהִיו זְלֹאֲגָא) (שׁוּמְרִים מְלוּיִם) כְּדִי שֶׁלֹּא יִצְעֲרוּ אוֹתִי, וְנָתַן לוֹ זְלֹאֲגָא, וְהִלְכוּ הַשְּׁנַיִ חֲכָמִים הַנִּי"ל עִם אוֹתוֹ הָאִישׁ שָׁבֵא בְּשִׁבִילָם, וְחִזְרוּ הַחֵיִל, וְשָׁאַל אוֹתָם הַתָּם הַמִּינִיִּסְטֵר: הֵיכֵן הִם הַחֲכָמִים הַנִּי"ל? הֲשִׁיבוּ, אֵינָם יוֹדְעִים כָּלֵל אִידָּ נַעֲלָמוּ.

וְהַנִּי"ל (הֵינֹו הַטְיִינֹול) חִטַּף אוֹתָם, אֵת הַחֲכָמִים הָאֵלוּ הַנִּי"ל, וְהִבִּיא אוֹתָם אֶל רֶפֶשׁ וְטִיט, וְשָׁם הִיָּה יוֹשֵׁב הַטְיִינֹול עַל כֶּסֶף בְּתוֹךְ הַרְפֶּשׁ, וְהִשְׁלִיכוּ אֵת הַחֲכָמִים הַנִּי"ל בְּתוֹךְ הַרְפֶּשׁ, וְהַרְפֶּשׁ הִיָּה עַב וְדְבוּק כְּמוֹ דְבַק מִמָּשׁ, (שְׁקוֹרִין קָלִיִּי), וְלֹא הָיוּ יְכוּלִים לְזוּז עֲצָמָן כָּלֵל בְּתוֹךְ הַרְפֶּשׁ, וְצָעְקוּ (אֵלוּ הַחֲכָמִים לְאֵלוּ שֶׁהָיוּ מְיִסְרִים אוֹתָם, דִּהֵינֹו הַטְיִינֹול

ונאנשיו): רשעים! על מה אתם מנסרים אותנו? וכי יש טייוויל בעולם?
אתם, רשעים, מנסרים אותנו בחנם (כי אלו החכמים הנ"ל עדן לא
האמינו, שיש טייוויל, רק אמרו שאנשים רשעים מנסרים אותם בחנם)
והיו מנחים אלו השני חכמים בתוך עבי הרפש, והיו חוקרים מה זאת:
אין זאת, רק שאנשים פוזים, שהינו מתקוטטים עמהם איזה פעם,
ועתה הם מנסרים אותנו כל-כך. והיו מתנסרים שם בענויים גדולים
כמה שנים.

פעם אחת עבר התם המיניסטר הנ"ל לפני בית הבעל-שם, ונזכר בחברו
החכם, ונכנס אל הבעל-שם, והטה עצמו אליו כדרך השרים, ושאל
אותו אם אפשר שיראה אותו (הינו את החכם הנ"ל), ואם יוכל להוציאו
משם, ואמר אל הבעל-שם: האתם זוכרים את החכם, ששלח הטייוויל
ונשאו, ומאותו היום לא ראיתיו? השיבו: הן. ובקש ממנו, שיראה לו
מקומו ויוציאו משם, ואמר לו הבעל-שם: בודאי אני יכול להראות לך
מקומו ולהוציאו, רק שלא ילכו כי אם אני ואתה. והלכו יחד ועשה
הבעל-שם מה שידע, ובאו לשם, וראה, שהם מנחים בעבי טיט ורפש,
וכשראה החכם את המיניסטר, צעק אליו: אחי! ראה, שהם מכים
ומענים אותי כל-כך הרשעים הללו בחנם. גער בו המיניסטר: עדן
אתה אוחו בחכמות שלך ואין אתה מאמין בשום דבר, ולדברך אלו
הם אנשים? עתה ראה; הלא זה הוא הבעל-שם, שהיית כופר בו, והוא
דיקא יכול להוציאכם (והוא יראה לכם האמת), ובקש התם המיניסטר
הנ"ל מן הבעל-שם, שיוציאם ויראה להם, שזהו טייוויל ואינם אנשים,
ועשה הבעל-שם מה שעשה-ונשאו עומדים על היבשה, ולא היה שם
רפש כלל, ואלו המזיקים הנ"ל נעשו עפרא בעלמא. אז ראה החכם
הנ"ל והכרח בעל כרחו להודות על הכל שיש מלך וכו'.

תודות

תודה לבורא עולם, שנטעני בעמו ישראל, לעת הישועה הזרוחה בארץ ישראל, ובמשפחתי.

תודה לסבתא צילה ולסבא יחזקאל ז"ל – 'מחזיקי תיק התמימות והקדושה' במשפחתנו. בזכותכם.

תודה לסבא נפתלי צבי ז"ל, נצר לאדמו"ר רבי נפתלי צבי מרופשיץ ולאדמו"ר רבי מאיר הלוי מאפטא בעל 'אור לשמים', 'צוק"ל', שהוריש לנו שורשים אדמו"ריים, ולסבתא רבקה, בת העיר העתיקה בירושלים, מהמשפחות הותיקות בטבריה.

תודה לאמא רחל ז"ל, על לב טוב ואהבה רבה, ועל הורשת שורשים ממשפחת הבר"ח, רבי יואל סירקיש.

תודה לאחיותיי הצדיקות ציונה ואורה שיח', הן ובעליהן, שסללו לפני את דרך הקודש העולה ירושלים.

תודה גדולה והערכה גדולה מלוה את חיי עם אשתי, שרה, אם המשפחה, על בטחון ויציבות שבזכותם בנינו משהו בעולם.

ותודה גדולה לחמי, הרב יהושע רוזן שליט"א, ולחמותי מרת נעמי, על הבית החם, הדאגה והאהבה.

אהבתי ותודתי לכל בני משפחתי ההולכים בטח בדרך האור והטוב של תורתנו הקדושה. על השמחה שאתם מעניקים לי, שמאפשרת לי לחוש שלמרות הדרך הקשה והמורכבת, איכשהו הצלחתי...

ותודה מיוחדת לבן יקיר לנו, שלמה בניהו, חתן הבר מצוה, הנקרא על שם סב סבו, הרה"צ רבי שלמה זלמן פרנקל, אדמו"ר מוויאליפולי 'צוק"ל', שיחד עמלנו במשך למעלה משנתיים וחצי, 'תמידים כסדרם' ולא פעם גם 'מוספים כהלכתם', ועלה בידינו לסיים ששה סדרי משנה ליום הבר מצוה.

תודה לרבינו, אור האורות, מרן הרב קוק זצ"ל, בלעדיו לא הייתי מבין דבר בעולמנו, בעמנו ובנפשי.

תודה לאור המתוק, הרב דובי זינגר, ראש ישיבת 'מקור חיים', בזכותו נחשפתי לתורת מהר"ן מברסלב.

ותודה מעומק עומק הלב, לטמיר ונעלם, הרב גד. פלא האמת.

ותודה לחבורות איתן לובנו הדברים חודשים ארוכים, באלון מורה ובגבעתיים, אף שלבשו כעת אור חדש.

ותודה ל'ישטיבל' בגבעתיים בו למדנו עד סיום הש"ס. מקום יקר בו חגגתי את בר המצוה שלי, בו התפללו אבותי, אבי וסבי, וכיום מתפללים בו לא פעם גם בני, דור רביעי.

ותודה שהלב לא ישכיל לפרש, לרבי, אהוב נפשי, האדמו"ר מטאלנא שליט"א, שאהבתו, חכמתו, תעוזתו ומאור פניו המשמח הקימוני "מעפר דל... להושיבי".

